

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Biz Türküz, Türkçüyüz... (Başvekil nutkundan)

Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. MECMUA

Anadolu'nun İktisadî Tarihi NACİ FİKRET BAŞTAK

Adalet ve İnsanlık A. REFİK GÜR

26 - 30 Ağustos Zaferi NAZİM EVREN

XV inci Asırda Konya ALTAN

Zamanın Işığında ALİ RIZA KORAP

Türk, Selçuk ve Kayı isimleri üzerine bir not M. MES'UD KOMAN

Konya Vilâyetinde Türkmenler M. YAVUZ SÜSLÜ

K O N Y A ALİ RIZA ULUÇAM

Mukaddes Vatan CEMAL OĞUZ ÖCAL

Sir James Redhouse M. MES'UD KOMAN

Yurdda Radyo ve dinleyiciler: Konya Vilâyeti

Bir Not M. MES'UD KOMAN

Karaca Oğlan İ. ACZİ KENDİ

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL : VI

AĞUSTOS 1942

SAYI: 46

Biz Türküz, Türkcüyüz ...

Sayın Başvekilimiz Şükrü Saracoğlu'nun Türkiye Büyük Millet Meclisinde irat buyurdukları nutukdan :

«Bu günlük bu geçici sıkıntılardan sonra biraz da daima artan, daima kuvvetlenen ve hiç bir vakit değişmiyecek olan imanlarımızdan ve varlıklarımızdan bahsedeceğim.

Biz Türküz, Türkcüyüz ve daima Türkçü kalacağız.

Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar bir vicdan ve Kültür meselesidir.

Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkcüyüz ve her vakit bu istikamette çalışacağız.»

Biz Türküz, Türkçüyüz ve Daima Türkçü Kalacağız...

"5 Ağustos 1942 tarihinde Başvekilimiz muhterem Saracoğlu tarafından söylenen şumullü nutkun milliyet ve kültür cephesi"

Sayın Başvekilimizin bu nutukları her bakımdan mutlak bir tasvibe mazhar oldu. Biz bu söylevin yalnız ve yalnız kültüre taallük eden tarafına temas edeceğiz.

Bir hükûmet reisinin, idaresine memur olduğu milletin hassaten kültürüne taallük eden ana prensiplere kısa bir iki cümle içinde bu kadar vuzuh vermesini takdirle selâmlarız.

Türk milliyetçiliğini tarif ederken tarihimizin geçirdiği çeşitli devirler ve tahavvüller ve birlikte yaşadığımız insanların bu bakımdan manevî ve ruhî vasıflarını hesaba katmak yerinde bir görüştür.

Filhakika büyük Türk ve Türkçülük idealinin tahakkuku için dâvaya geniş bir görüş zaviyesile bakmak ve maddî şartlar ve vasıfların yanında manevî şartlar ve vasıflara da lüzumu kadar yer vermek lâzımdır.

Bizim nazarımızda hayatını ve mukadderatını bize filen karıştıran, dilimizle konuşan, an'ane ve âdetlerimizi benimseyen, Türk olduğunu candan kabul eden, ve Türk'ü, Türk vatandaşını seven her vatandaş Türk'tür. Buna mukabil bu şartlara uymayan, Türk'ü sevmeyen, Türk'lük ateşile içi tutuşmıyan kimse de Türk değildir.

Büyük Türk tarihine göz attığımız zaman, bugünün medenî milletleri arasında, Türk kanı karışmamış pek azını görürüz.

Turanlı görünmeyen Avrupanın bazı büyük milletleri dahi, Türk'ün tarihteki büyük heyelânları neticesi olarak, onun ırkî vasıflarından uzak kaldıklarını iddia edememelerine mukabil onların etnografik vasıfları ve kafa tası yapıları ile dil bünyeleri gözönüne alınırsa onların Türklükle herhangi bir suretle alâkaları bizim dâvamızda izahı mümkün bir vakıa teşkil eder.

Bununla beraber, saydığımız şartlara uygun olmadıkları için bunlara, bizim mânada, Türk diyemiyoruz. Bu hüküm, pek yerindedir.

M. Vels; Cihan tarihinin ana hatlarında :

«Salib adına Türkleri, Avrupayı istilâdan men için elinden geleni yapan, Macarlardı. Gariptir ki Macarlar da aynı ırkın çocuklarıdır» der.

Hakikatte bu böyle oldu.

Kavimler kendine gelmedikçe onlardan milliyetin tezahürünü beklemek beyhudedir. Bunların hiç olmazsa kültürel bir birliğe tâbi tutulması büyük bir dâvadır. Onun tahakkukuna çalışmak şüphesiz en büyük emeldir. Fakat siyasî anlamda dâvamızın hududunu bu nutuk en kat'î sarahatla bir daha tayin etmiş bulunuyor.

Mikroskoplar veya laboratuvarlarla Türk'ü ve Türk olmanı ayınd etmek müfrit ve neticesi imkânsız bir iddia ve belki de bir mükâberedir. Aynı zamanda muzırdır da.

Bunun için biz dar bir zihniyet ölçüsü ile Türk varlığına katılan ve Türk dâvasını kucaklayanları red edemeyiz.

İşte; sayın Başvekilimizin birkaç kelime ile işaret buyurdıkları milliyet prensibimizin bizim nazarımızdaki izahı budur: Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız.

(Mecmua)

ANADOLU'NUN İKTİSADİ TARİHİ

Yazan: Naci Fikret Baştaç

Küçük Asya yarımadasının iktisadi tarihi, bilhassa İsadan evvel II inci ve I inci binde Garbî Asyanın diğer hıttalarının ve bilhassa Keldaniye, Assuriye ve Sûriye ve Phénike'nin iktisadî tarihlerine sıkı sıkıya bağlı ve onlardan mütecerred ve müstakil bir surette mutalâası hemen hemen gayri mümkün olduğundan evvel emirde bu hıttalarla olan ticarî münasebetlerine atfı nazar etmemiz icap etmektedir.

Birkaç bin sene süren uzun bir müddet zarfında (Elcezire ve Irak = Mésopotamia) büyük İmparatorlukların mahallî istikrarı olmuştur, ki bunların merkezleri bu zengin hıttanın bazan şimalinde [Niniva], bazan cenubunda [Babil] bulunmuştur. Bu muazzam devletler askerî oldukları kadar da ticarî idiler, ve paytahtlarındaki o, gözler kamaştıran servet ve sâman, debdebe ve darat, kısmen de bunların pek mükemmel olan coğrafi vaziyetleriyle izah olunabilir. Niniva, dağların muntehi oldukları, ve, dağ ile ova arasında mutavassıt, münbit bir hıttanın merkezinde, ve, irtifai hasebile iklimi son derecede sert ve soğuk olan memleketlerle hararetleri hemen hemen medarı denebilecek nevaki arasında mevki almış bir şehir idi. İşte bu şehirlerdeki mahsulatın o kadar muhtelif ve mütelevvi ve bunlar arasındaki mübadelelerin o kadar çok çeşitli olması bundan ileri gelmektedir. Düşünmelidir ki Asuriyede kükürt, zift, neft (ham petrol), tuz ve şap; biraz ötede alçı, bazalet, inşaata yarıyan her nedi taş, mermer, Kürdüstan dağlarından çıkarılan birçok madenler: demir, kurşun, antimuvan, gümüş ve hattâ altın bile çıkarılmakta idi; bugün (Ergani madeni) nden çıkarılan bakırlar Türkiye'nin bakır ihtiyacına kâfi gelmektedir. Eğer Ninivanın ticarî vaziyeti iyi idise Babilinkine ne demelidir? Şimdiki Musul şehri vaktile Nihiva'nın bulunduğu yerde yaşamaktadır; halbuki (Babil) in halefi olan (Bağdad) muazzam bir şehirdir. Babilistan, (İleri Asya = Asie antérieure) ile (Yukarı Asya) nın birbirine temas ettikleri noktada, ve, kendisini şimaldeki ziraatçı ve madenci memleketler ile ve Basra körfezi ile ihtilat ve münasebette bulunduran iki büyük nehrin üzerinde ahzı mevki etmişti; binanenaleyh büranın paytahtı olan (Babil) şehri Garbî Asya'nın kara ve deniz ticaretinin bir büyük mağazası halini almıştı: Denizden Arabistan, şarkî Afrika ke Hindistan ile; nehirler yolu ile Ermenistan, Kürdistan ve Kafkasya ile; kârvanlar ile İran, Arabistan, Suriye, Mısır

ve Küçük Asya ile ticaret yapıyordu. Son derecede bir kuvvei inbatıyeye malik olan toprağı, miktarı pek çok olan bir nüfus kitlesini besliyordu; bu toprağın ziraî servetine Babil şehrinin büyük mamulâtı sinaiyesi munzam oluyordu. Babilistan, yün, keten ve pamuk mensucatını, elbise ve halılarını (ki bunlar yalnız payitahtta değil, aynı zamanda mücavir şehirlerde ve bilhassa Borsippa'da da imal olunuyorlardı) süs ve tezyinata müteallik her türlü maddeleri, kalemle işlenmiş silâhları, mücevhirleri, hamailleri (amulettes), sert ve kıymetli taşlar üzerine hâk edilmiş mühürleri, mefruşat eşyasını, güzel kokulu suları başka memleketlerin mahsulâtı ile mübadele ediyordu; Şu cihete dikkat olunmuştur ki kârvan tarikile yegâne kabili nakil olan süs eşyası ezmenei kadimede zamanımızda olduğundan daha ziyade kıymetli idi. Bu sinai mahsulâtı mübadele etmek suretile Babil, Ermenistandan zahairi mütelevvie ve bilhassa şarap, Arabistan ve Habeşistandan güzel kokulu maddeler, baharat, altın, fil dişi, abanos, ak anber, mücevherat ve ekspirler, İrandan ve diğer aktar şarkiyeden ham yapığı, ve pek makbûl ve muteber yün kumaşlar [Medya rubeleri], kıymetli taşlar, ve bilhassa Orta Asyadan zümrüt ve akik taşları alıyor, ve Hindende pek kıymetli büyük göpekler, kıymetli taşlar, boya veren maddeler geliyordu.

Birçok büyük ticaret yolları Babil'e muntehi oluyordu. Hérodote Fırat üzerindeki seyri sefaini tasvir etmiştir; Bu nehir üzerinde, teknesi ağaçtan ve kaplamaları kamışla takviye edilmiş derilerden mamul beyzî kayıklar kullanılırdı ki bunlar hâlâ orada görünmektedir. Bunlar iki kürekle idare edilir, ve pek yüklü olduğu zaman da, hava ile şişirilmiş tutumlarla sikletleri tahfif edilirdi. Babile vasıl olduktan sonra, tacirler kayığın hamulesini ve kamışlarını satarlar ve kaplamalarını merkeplere yükleyerek onları tekrar noktai azimete getirirlerdi; filhakika nehirde akıntıya karşı yukarıya doğru gidemezlerdi. Nefsi Babilistanda, Fırat ve ondan daha ziyade Dicle nehri üzerinde sedler ve bendler inşa etmek hususunda en muazzam mesai ve amelîyat icra edilmişti; aynı zamanda hem ziraat hem de ticaret için faydalı olan bütün bir kanallar şebekesi vücuda getirilmişti. Babil'den başhyan bir yol Medya ve Ekbatandan geçerek (Bahri hazar kapıları = Portes Caspiennes) denilen meşhur boğazı aşılıyor, Hyrkamya [şimdiki taberistan ve cürcan] ye, ve, Hékatompylos [şimdiki Ramgan] şehri tarikile Asya denilen nevahiye ve heratın bulunduğu noktaya doğru inilirdi. Orada yol ikiye ayrılırdı: Bir kolu (Baktıryan = Baktıriane) [şimdiki Belh ve kunduz havalisi] müteveccihen şimali dolaşılıyor, diğeri şarka teveccühle Prophthassa [şimdiki Zarang = Zerenig şehri], Arakhotos [Kandhar] ve Ortospana [şimdiki Kâbil şehri] şehirlerinden geçerek Drangiane [şimdiki Seçistan ve Kandhar hıttaları] ve Arakhosia [şimdiki Kandihar ve Kâbil hıttaları] tarikile Hindistana giderdi. Bu noktada bir diğer dört yol ağzı daha vardır ki mütekaddimin [Bakteriyana üç yol ağzı = Trivium de la Baktriane] derlerdi; bir yol doğrudan doğruya şarka - teveccihle Hindistana doğru gider, ve Laxila [Attock] Pençabin içinden geçerek (ganj) vadisine ve Palibothra isimindeki büyük bir ticaret merkezi olan şehre varırdı; ikin-

cisi aynı pazara Arakhosia'dan geçerek vasil olurdu; üçüncüsü şimale yükselerek Baktres [Belh]e ve oradan da Marakanda [Semerkand]e varırdı. Diğer bir yol Babil Akdeniz kıyılarına bağlardı; bu yol, Elce-zire [Mezopotamya]da şimale doğru çıkarak Anthemusias nahiyesinde bulunan Karkemiş (Europus) şehrinde fıratı geçer ve garp tarafına daldı. Şurası muhakkaktır ki İran İmparatorluğu zamanında [Hükümdar caddesi = Route royale] denilen ve Adalar denizi sahiliinden başlayarak İrandaki (Susa = Suse) şehrinde nihayet bklan büyük cadde, Babilliler ve Asuriler zamanında mevcut olan eski bir caddenin İraniler zamanında yenilemiş olmasından başka bir şey değildi; bu yol (çöllerden ve şimali Mezopotamya'daki yol kesici aşiretlerden ictinap ettiği için) evvelâ Ermenistana mütevaccihen şimale yükseliyor, fıratı geçiyor, [Külek boğazı = Portes ciliciennes] ne varıyor, ve oradan Pylai=Kiliciae ve Phrygia ve Lykaoniave oradan da Kappadokia'ya ve oradan da Lykaonia ve Phrygia ve Lydia'ya giriyordu. Hérodote zamanında bu yol üzerinde, seyyahları ve maiyetlerindeki barındırmak için, bir baştan bir başa Hükümdar evleri= Maisons royalesdenilen bir takım sitasyonlar var idi; bunlar bugünde mevcut olan kârvansaraylardır. Hérodote, (Sardes) den (Susa) ya kadar bunlardan binyüz danesini saymaktadır. Bu yol, Haydarpasa - Konya - Bağdad ve İzmir Afyon demiryollarının inşasından evvel İzmirden Bağdat ve Asfihana giden kârvanlar tarafından takip edilmekte idi.

Babil hakkında söyledığımız şeylerin büyük bir kısmı Asuriyeye de tatbik olunabilir; orada san'atlar mükemmeliyetin yüksek bir derecesine vasil olmuş, Asuriyenin parlak renkli kumaşları, elbiseleri tezyin eden. Muhteşem sırma ve nakış işlemleri, odaları süsliyen halıları pek meşhur idi. Üzerlerinde asarı heykeltraşiyi ihtiva eden ev eşyasının letafet ve zarafeti hala temaşa edenleri hayran ve meftun bırakmaktadır; Asurilerdeki saraçlık ve kunduracılığın derecesi el'an geçilememiştir. Madenleri işlemek, üzerleri minalanmış toprak kabıcılık (keramik), camcılık, Keldaniyede olduğu kadar Asuriyede de tamamilen inkişaf etmiş san'atlardandı. Bütün bu mahsulât, yakın yahut uzak komşuların, hem de yalnız ham maddeleriyle değil, her türlü mahsullarile mübadele olunmakta idi; demir ve çelikten mamul alât ve edevat, Kafkasya civarındaki Khalybes'lerden gelmekte idi. [Khalybe'le, ağılebi ihtimale göre Gümüşhane veyahut Tokat taraflarında otururlardı.] Erguvani ve lâci-verde boyanmış olan kumaşlarla cam mamulât ve hâk ve nağr olunmuş fil dişleri Phénike'lilerden; geliyor, Mısır ise muslinlerini satıyor ve mebus eşyayı beytiye ile üzerleri minalı toprak mamulât alıyordu.

Kıymetli madenlerin mübadelesinde altın, gümüş ve bakır vahidi kıyasi vazifesini görüyorlardı; bunlar külçe halinde tedavül ediyor, ve ençok müstamel maden de gümüş bulunuyordu; muayyen evzan için kullanılan külçeler, ilk meskûkâtın şekillerine müşabih yani biraz yasılanmış beyzî şekilde idiler. Asuriye ve Keldaniye tacirleri hemen hemen sikkayı icad etmişlerdir denilebilir, zira bunlar yalnız mübadele için kullanılmakta olan altın ve gümüş tartmakla, ne de muayyen bir sikleti haiz bir takım külçeleri bervechi peşin hazırlamakla iktifa etmemişler, belki bundan başka, gümüşün sikletinden farklı bir siklet üze-

rinden ve hususî bir sikkâ ile [Altın için 415 gr. 8 ve gümüş için 22 gr. 11] ve hesabâtı kolaylaştırmak için altın ile gümüş arasındaki münasebeti tamamilen adette ifade edebilecek bir surette, altın külçeleri kesmişlerdir. On sikke gümüş bir sikke altına muadil idi, ve aynı sikket için altınla gümüş arasındaki kıymet münasebeti sabit idi: 13 1/3 e karşı bir. Şu vaziyette hakiki sikkâye hattâ zamanımızdaki iki madenden müteşekkil meskûkâtın usulüne pek yakın bulunmaktadır. Hepisi bundan ibaret değildir: Bizim için bizzat meskûkâttan daha ziyade haizi ehemmiyet olan kaime paranın tedavülü usulü Mesopotamya'da malûm ve mer'î idi. İsadın sekiz yüz sene evvel, Asuri ticareti "Çek," usulünü tanıyorlardı ki, bunlar kâğıt yerine kil levhacıklar üzerine yazılı olarak bulunmuşlardı; yetmiş altı gün vade ile bir şehirden diğer şehre çekilmiş tediye havolenameleri [poliçe] bulunmuştur; poliçeyi keşide edenin sıhhat ve mevsukiveti (imza olmadığı takdirde ki bu şekildeki yazı ile buna zaten imkân yoktu.) şahitlerle isbat edilirdi. Poliçenin hamiline gelince onun hüviyetini isbata lüzum görülmezdi, havalename hamiline aitti. İtiraz kabul etmez bir hakikattır ki Keldani-i asuri ticareti poliçenin mucididir. Bunun sebebi icadı, bilâhara kurunu vustada da yeniden vukua geldiği vechile, yolların emniyetsizliği ve çok miktarda nakit para nakliyatının maruz kaldığı tehlike olduğu gibi, fazla olarak, muamelelâtı tüccariyenin teaddüdü için bu usulün arzettiği kolaylıkta olsa gerektir.

Kurunu ulâda şimdikinden çok daha ziyade zengin olan Küçük Asya, o vakit Yunan müstamirelerinden müteşekkil bir şerit ile çevrilmişti. Milet, Ephése, Phocée Myonte, Pryene, Colophon, Lébédos, Léos, Clazoméne Erythrée ve İzmir = Smyrne gibi birçok büyük ve zengin şehirleri ihtiva eden İonia'nın istinadgâhı, münbit ve mahsuldar ovalarile, sularında altın tozları bulunan Paktolê ile, Sardes şehrindeki büyük ticaret mağazalarile, süs ve tezyinata müteallık san'atlarile (kıymetli madenlere müteallık işler, oyuncak ve güzel kumaşlar imalâtı) zengin Lydia idi; Sardes, Asyanın bu kısmının en azîm bir üsera ticaretgâhı idi. Sikkenin icadı, yani altın ve gümüş külçelerin sikket ve ayarının resmi bir damga ile emniyet ve kefalet altına alınması fikri Lydialılara atf olunur. Foça = Phocée'liler ve sonra diğer Yunanlılar, ticaretlerine büyük bir terakki ve inkişaf veren bu faydalı icadı sür'atle neşr ve tamim ettiler. Küçük Asya'nın dahili yaylaları (Phrygia ve Kappadokia) siyah koyunlarının yünlerini, Ankara keçilerinin ipek gibi ince ve yumuşak tiftiklerini, ince kumaşlar imalâtı için pek ziyade aranan bütün bu ham maddeleri satmak suretile ticaret ediyorlardı. En meşhur dahili pazarlar, Phrygia, Lydia ve Karia'nın hududları arasında bulunan Kéléné = Kibotos Apamée [şimdiki Dinar] ile Karura [(Pamuk kale) yakınında (Kari kert) köyü civarında] şehirlerinde idi; bunlar aynı zamanda büyük ticaret yolu üzerinde birer kârvansaray hükmünde idiler. Şimali şarkideki dağlarda Khalybe'ler [Ünye, Ordu ve Fatsa taraflarında idile] demir madenlerini işletmekte devam ediyorlardı. Paphlogonia'dan atlar, Bithynia'dan inşaat için kereste, yün ve bütün ziraat mahsulleri celbolunuyordu. Yunanlıların Küçük Asya ile icra ettikleri pek faal ve

pek mütenevvi ticaret bütün sahillerde ve bilhassa o zamanlar şimdi-
kinden daha ziyade inkişaf etmiş bir halde bulunan şimal sahillerinde
icra olunuyordu. Karadenizin şimal ve garp kıyıları esas itibarile hubu-
bat için pek münbit olan ovalardan teşekkül etmişti. Yunanlılardan bu-
ralardan azım miktarda hububat ve infaat için kereste celb ve burala-
rın gerek denizlerinde ve gerek nehirlerinde çok kârlı bir surette balık
sayd ederlerdi. Bunlar, zeytin yağı, şarap ve incir gibi, İskitlerce pek
makbul olan cenup mahsulatını ve el ile imal edilmiş eşyayı tunç ve
demirden mamul eslahe ve alet ve edevatı, mensucatı satmak suretile
ticaret ederlerdi. Hattâ kârvanlar bu pazarlara Oral dağlarının altın-
larını, şimalî Rusyanın ve Sibiryanın güzel tüylü derilerini ve kürkle-
rini getiriyordu, Kafkasyanın ticareti, fakat eski şaşaasını kaybetmiş
olduğa halde, devam ediyordu.

— Bahsin Tafsılı —

Anadolunun Ticaret noktalarının — Coğrafi vaziyeti. —

Anadolu Yarım adası, Asya ile Avrupa arasına kurulmuş bir köprü
gibidir; gerek Asyadan Avrupaya, gerek bundan ötekine, her hangi se-
beplerle olursa olsun, geçmek mecburiyetinde bulunmuş olan kavim-
ler, pek çok defa bu köprünün üzerinden yürümekte muhtar kalmışlar-
dır. Çünkü bu geçidin gerek cenubu ve gerek şimali Kara ve Ak de-
nizler ile çevrilmiş olduğu gibi, evvelkinin şimalini de senenin pek bü-
yük bir kısmında karlar ile örtülü, ıssız ve gayet soğuk bir çöl halinde
bulunan Rusya ovaları kaplamış olduğundan, her iki kıtanın birinden di-
ğerine geçmek isteyenler daima işte bu güzel ve emin köprüyü: Bu
Anadolu yarım adasını tercih etmek mecburiyeti duymuşlardır.

Bu geniş yarım adadan biltabi bir çok yollar geçebilirdi ve geçil-
mekte idi; fakat bu bir çok yolların mühim ve en işlekleri yarım ada-
nın şarkını garbine bağlayan ve ortasından geçen yollar olmuştur..
Çünkü ta kableltarih devirlerinden itibaren Anadolu'nun gerek şarkında
ve gerek garbinde en parlak en muhteşem ve feyyaz medeniyet mihrak-
ları parlamıştır: Şarkta Sümer, Babil, Asuriye ve Suriye medeniyetleri
garbinde de Girit Egée medeniyeti. Daha muahhar devirlerde ise evvel-
kinin yerine İran ve ikincinin yerine de Yunan medeniyetleri geçmiştir.

İşte coğrafi vaziyetin bu musadekârlığından dolayıdır ki Anadolu
yarım adası, değil yalnız tarihi zamanlarda, hattâ kableltarih devirlerde
bile, şarktan garbe ve garpten şarka vukubulan muhaceretlerin, seyrü-
seferlerin, istilâ ve akınların daima güzergâhı olmuştur.

Asyanın — Asianigue denilen, ve, ne Sami. ne de Ariyen olmadıkları
anlaşılan ve Türk ırkına mensup olmaları muhtemel bulunan Anadolu-
nun en eski kavimleri meselâ «ilk - Hititler» ve belki Luvi — Pelasgi'ler
şarkdan, biltabi orto Asyadan geldikleri gibi, İsadan evvel ikinci binin
başlangıçlarında Trakyadan gelen yeni Hititler yani Nésite'ler Çanak-
kale boğazını geçerek yarım adanın ortasına kadar sokulmuşlar ve bun-
lardan sekiz yzz sene sonra da Phrygia'kiler aynı menşeeden ve aynı ta-

rikle gelerek Hititlere halef olmuşlar ve onların yerlerini almışlardır.
Kimmer'lerin akınları, İranilerin İyonyaya ve Yunanistana olan seferle-
ri ve Yunan kumandanı Xénophon'ın on bin Yunan askerini İraua sev-
ketmesi ve daha sonraları İskender, Ehlisalip vesaire hep Anadoludan
ve hemde bu kıtanın ortasından: Konya ovasından ve Konya şehrinde
geçmişlerdir. Konya yolunun bu suretle tarihinin her devrinde bilhassa
tercih ve intihap edilmiş olmasına sebep, yine onun coğrafi vaziyetidir.
Suriyeden gelipde Kilikya'yı ve (Külek boğazı) vasıtasile Toroslari aşı-
rak Konya ova - yaylasına çıkmış olan her hangi bir kifle, daha şimali
takip edipde Lykaonia çollerinde hem yolunu gaip etmek, hem de susuz
ve yiyeceksiz kalarak bin türlü zahmet ve meşakatlere uğramaktan
ise, daima bir rehber gibi harbe ve gardi şimaliye doğru uzanmakta olan
Torosların ve bunların şubelerinin şimal ve şark sathimallerini, etekle-
rini takip ederek, kaldıkları mdrhalelerde bol bol su ve yiyecek ve ba-
rınacak bir yer bulabilmek için işte bu orta Anadolunun kısmı cenubisi
yolunu tercih etmişlerdir ki bu yolda tabiatile Konya şehrinin bulundu-
ğu noktadan geçmektedir; çünkü bu mühim şehir, Toruslardan teferru-
etmiş olan dağların şarkı eteklerinden nihayet bir saatlik mesafede bu-
lunmakta, ve o dağların mebzul bir surette könderdikleri sularla sulan-
makta ve hayat bulmaktadır.

Bir taraftan garp şimaliden yani doğrudan doğruya Kara deniz ve
Çanakkale boğazları tarafından şark cenubiye uzanan ve Avrupayı As-
yaya rapteden en mühim ve en işlek bir yol üzerinde bulunmasından
başka, diğer taraftan da Egée denizi sahilllerinden gelen ve şark şimali-
ye doğru giden diğer yolların da Birbirini kotettikleri bir nokta üze-
rinde bulunması bu şehrin ticaret bakımından inkişafına pek büyük hiz-
met etmiştir.

İstilâ ve fütühat devirlerinin gayri zamanlarda da Anadolu komşu-
su, olan medeni ve mamur hıttalarla daimi surette ticari ve harsi mü-
nasebetlerde bulunmuştur. Bunun sebebi, Anadolu'nun tabii menbalar
itibarile olan zenginliğidir. Anadolu'nun gerek şimal ve gerek cenup
versanlarında bulunan ve oradan silsileler halinde uzanan dağlar, zen-
gin ve ağaç envai itibarile mütenevvi ormanlar yetiştirmiştir, Sümér
ler, Akadlar ve Asurular gibi medeniyet sahasında ileriledikleri halde
memleketleri ormandan mahrum bulunan milletler, her zaman Anado-
lunun bu zengin ağaçlarına arzı iftikar etmişlerdir. sonra, Anadolu'nun
tışları ormanlarla müzeyyen olan bu dağlarının içlerinde maden cev-
herleriyle dopdoludur, ve bu madenler, pek eski zamanlardanberi işletil-
mişlerdir. Halbuki yukarıda zikrettiğimiz medeni kavimlerin memleket-
leri ormaedan olduğu gibi madeni cevherlerden de mahrum oldukları
cihetle bunları tedarik etmek içinde yine Anadolu'nun zengin tabii de-
finelerine muracaat etmekden varste kalamamışlardır. İşte Anadolu'nun
tarihin eski zamanlarında bilhassa şark kavimleriyle yaktığı ticaretin
en başlıca âmilleri bunlardır: Transit ticareti, kereste ticareti, maden
ticareti.

Şimdi İslâmiyetten evvel Anadolu'nun İsadan evvel üçüncü binde
iktisadî bakımdan ne vaziyette bulunduklarına atfünazar edelim.

İsadan evvel III üncü binde Anadolunun Keldaniye ile olan iktisadî münasebetleri.

Bir takım iktisadî sebepler, bazı Sümer prens ve hükümdarlarını, kuvvetli zamanlarında, Ak deniz kenarlarındaki zengin hıttalara doğru uzak seferler yapmak teşebbüsünde bulunmağa sevk ve tahrik etmiştir. Uruk hükümdarı Gilgames'in dastanı, bu kahramanın, şimdiki Gavur dağları = Amanus'tan başka bir şey olmayan [Ardıç dağları memleketi] kralı olan Huvava yahud Humbaba'ya karşı olan mübarezelerini hiğâye eder. Bu dasitan, bize kadar gelmemiş olan bir takım tarihî maîumat üzerine istinad etmektedir. Humbaba, Suriyelilerdeki Kombabos efsanesinin ilk şeklidir, ve Gilkones efsanesinin Hittitce bir tercümesinin mevcut olması da Frat nehrinin aşağı havzasındaki medeniyet ile küçük Asya arasındaki eski menasebetleri yad ve tehattür ettirecek olan hikâyelere, sadan evvel XIII üncü asırda bile, Anadolu'da ne kadar büyük bir ehemmiyet verilmekte olduğunu isbat eylemektedir.

İsadan evvel 2700 e doğru Adab kralı Lukal - anna - mundu bu hıttada da hakimiyetini tesis ve idame ettiğini iddia ediyor. XXVI nci asırda, üçüncü Uruk sülâlesinden Lugalzaggizi, güneşin battığı cihette yolunun «Yukarı deniz» e [yani Ak denize] kadar açıldığını görüyor. Lugalzaggizi ye halef olan ve Sami ırkından bulunan Akkad sülâlesi aynı hıttalara bir takım seferler yapıyor, ve küçük Asyaya müdahale ediyor. Bu sülâlenin müessisi olan Sargon, Frat üzerindeki Tutul [şimdiki Hit] yi ele geçiriyor, ve bu esastan başlayarak bir takım muzafferane seferler yapıyor ki bunların hedefi vasatı Frat üzerindeki Mari [Tellelhariri], Suriye sahilinde ve Gubla [Cebail] nin cenubundaki Yarmuti ve Amanos dağlarının cenubi silsilelerinden ibaret olan Ibla [Cebel arşöz] ile Amanos dağından başka bir şey olmayan «Ardıç dağı», ve Cebel Libnandan ibaret olan «Açık dağ» idiler. Bu dastanda Sargonun «Gümüş dağları» ne kadar gittiği zikredilmektedir ki burasıda Kappadokia'dan ibarettir.

«Muharebe kralı» na ait bulunan diğer bir vesika, dastani bir şekilde Ağade kralı Sargon'ın küçük Asya yaylasına müdahalesini gösteren hikâyeyi arzetmektedir. Buna dair üç nüsha bulunmuştur. Bunlardan birincisi Babil lisanında olup Mısır'daki tel elamara'nada bulunmuştur; ikinci Asûri lisanında olup Assur de [Yani şimdiki kal'atüş - Şirkat da] bulunmuştur; Üçüncüsü Hittit'ce olup Hatusaş'da [yani Boğaz köyde] bulunmuştur. Şu halde bu, İsadan evvel XIII ve XIV üncü asırlarda Şark âleminde büyük bir intişare mazhar olmuş olan mühim bir hikâyedir. İşte halli pek müşkil ve üzerine yazılmış olduğu madde pek hasara uğramış olan bir metnin, mümkün olabildiği kadar düzeltildikten sonra arzettiği vekayi şunlardır.

Sargon, cezallerinden birisi ile konuşmakta ve ona Pursahanda yahud Puruşanda [*] şehrini fethe gitmek arzusunda bulunduğunu haber veriyor; muhatıbı ise onu bundan vaz geçirmeye çalışıyor, ve, yolun

(*) Burası Erciyes dağı yakınlarında büyük bir şehir olacaktır. İsmin şekline nazaran da burasının Pelasgi - Luviler tarafından tesis edilmiş olması pek muhtemeldir.

uzun ve meşakkatli olduğunu arz, ve böyle bir seyahatî göze aldırarak olanın maruz kalacağı yorgunlukları ileri sürüyor. Tam bu sırada, küçük Asyanın bu hıttasında yerleşmiş olan Keldaniyeli tacirlerden bir hey'et, Sargunun himayesini rica ve istirham etmeğe gelmiştir. Kral katedilecek yol hakkında onların mürahhaslarını isticvap ediyor. Bu müddet zarfında, onların cemaatından kısmı küllisi sızlanıyor, ve, «biz muharip değiliz» diyerek yardım istiyorlar. Beklemekten yorularak saraya dalıyorlar ve muhاریpler sefere muhalefet etmekten fariğ oluyorlar. Sargon öğreniyor ki Pursahanda'nın yolu piyade olarak eedi müzaaf saatten yani takriben 75 kilometreden başlar. Bundan sonra, her biri aynı uzunlukta dulunan sekiz merhale saymak lâzım gelecek bu merhalelerin bariz vasıfları: Onlarda kıymetli taşlara (Lacivert taşı = Lapis - Lazuli), altına ve müfenevvi meyve ağaçlarına tesadüf etmek olacaktır ki buda, hiç şüphesiz, geçilen hıttaların başlıca mahsulâtını iş'ar etmektedir; levhacıklardaki bir boşluğun neticesi olarak, birdenbire Sargunun rakibinin sarayına geçmiş bulunuyoruz. Bu rakibin yani Pursahanda hükümdarının ismi Nur - Dagandır; manası da «Mabud Dagan'ın ziyası, nuru» demektir. [Mabud Dağın bidayette bir nebatat mubudu, bir buğday mabududur.] Samice olan bu isim, zaten bu memleketin usulüne ve lisanına muhaliftir, ve orada daha ziyade asianik bir isim beklenilirdi. Nur - Degan nedimlerine hitaben irad ettiği bir nutukta surları şayesinde mukavemet edebileceğini söyleyerek öğünüyor. Bu müddet zarfında Sargon divarları aşındırmış ve yıkmıştır. O, bir kâse şarap içiyor ve tahtını şehrin kapısının karşısında kurduruyor, ve hükümdarlık alâmetlerini giyinip başına da tacı koyarak, bir mabude benzediği halde, Nur - Degan'ın arzı teslimiyet etmesini bekliyor, Bundan sonra Nur - Degan Sargunun önüne gelerek arzı itaat ediyor, ve Sargon da büyük bir ganimet elde ederek memleketine dönüyor.

Hittite'ce yazılmış olan bir metinde, Agadé sülâlesinden ve kadim Sargunun haleflerinden biri olan Naram - Sin on yedi kraldan mürekkep bir hey'et müttefikaye karşı ihraz ettiği muzafferiyeti zikrediyor ki bu hey'et müttefika içinde şunlar görünür: Merkezi Hatti şehri olan memleketin kralı Pamba ve Kaneş şehri memleketinin kralı olan Zipani (Kaneş) Kapa Dokyada Kayseriye'nin 15 kilometre şimalindeki Gültepe yahut Karaev mevkiinde bulunuyordu.) ve Kursaura şehri memleketinin kralı olan Tisbinki (bu Kursaurada Gerekor Romen devrindeki Garsaura'dan başka bir şehir değildir ki oda şimdiki Aksaraydan ibarettir.)

Kayseriye civarındaki Gültepe de bir çok toprak levhacıklar bulumştur ki bunların kısmı azamî ticarete aittir. Bunlardan ikisinde tarihe delâlet eden bir işaret vardır ki bu işaretlerden birisi İsadan evvel (2354-2238) de hükümet sürmüş olan üçüncü Ur sülâlesinin son kralı İbi-Sin'e yapılmış olan bir ithafı arzetmektedir. Müsyö Thurcan - Danguin bu tarihi bütün «Kapadokya levhacıkları» n şamil gibi kabul ediyorsa da bugün umumiyet üzere kabul olunan tarih, bu levhacıkların diğer birinin zikrettiği Asuriye kralı birinci Sargunun hükûmeti zamanı olan İsadan evvel 2000 senesidir.

Bu levhacıklar, zamanımızdaki iş bankalarına müşabih ve her şey üzerine muamele yapan büyük ticaret merkezlerinden çıkmış bir takım ar-

şivler, mukavelenameler yahut mektuplardır. Büyük tacirlerin yola çıkardıkları kervanlar garbe, küçük Asya ya gittikleri gibi şarka : Assur'a kadar da giderler ve bütün bu muamelâtı ticariyenin icap ettiği makbuz ilmühaberleri, açık bonolar ve dâvalar elde bulunmaktadır. Arazi yahud ev veyahud da yüklü mensucat alım satımları, para ikrazatı, eşyayı ticariye iadesi mutad ve daimî muamelelerdir. Bunlar bazanda bir rehin tevdi ile müterafik bulunur. Yine bu levhacıklar vasıtasile «Kârum» denilen ve bir nevi ticaret odasından veyahud da pazardan ibaret bulunan bir müessesenin mevcudiyetini öğreniyoruz, ki burasının vazifesi fiatları tesbit ve bazı ticari ihtilafları halletmekten ibaretti. (*)

Binaenaleyh bu Sami cemiyetin ehemmiyetini istisgar etmemelidir; ihtimaldir ki bu cemiyet, siyasi istiklâli nihayet bulduktan sonra bile, Asianik'lere, Yani Türk ırkından olmaları kuvvetle muhtemel bulunan yerlilere temessül etmek suretile yine orada kalmıştır. Herhalde, bunların hatırası uzun zaman devam etmiştir. Klâsik devirdeki akvâmın ve ezcümle Yunanlıların Kapadokya ahalisine verdikleri (Beyaz Suriyeliler = Lenco - Syriens) tabiri her halde bunların mevcudiyetleri devrinden kalmış olmalıdır.

Bu levhacıklar sayesinde, bazı mahallerin eski zamanlardaki isimleri keşif ve tayin olunabilmektedir. Bunlarda ismi sıklıkla geçen Kaneş, Kayseriye'nin 15 kilometre şimalindeki (Karae) yahud «Kultepe» mevkiidir. Kaneş'in yakınında olmak üzere gösterilmiş olan Prushattı hiç şüphesiz «Muharebe kralı = Sargon» dasitanındaki Pursahanda'nın aynı olup burada ağılept ihtimale göre şimdiki Kayseriyedir. Ve yine bu levhacıklarda ismi geçen Saladuvara da hiç şüphesiz Greko - Romen devirlerdeki Savatra'dır ki bunun harabeleride Konya şehrinin 58 kilometre şarkında ve Bozdağ sırtları üzerinde bulunan (Yağlıbayat) mevkiinde bulunmaktadır. Demek oluyor ki Konya vilâyeti değil, hattâ bizzat Konya şehri bile İsa'dan 2000 sene evvelki Cihan ticaret muamelelerine iştirak etmiş bulunmakda idi. Çünkü levhacıklarda ismi geçen Saladuvara yani (Yağlı bayat), Konyanın bir banliyosu denilecek kadar bu büyük şehre yakındır. (Yani 11 saat). Bu levhacıklar da bizzat Konyanın ismine veyahud onunla birleştirilebilecek ona yakın bir isme tesadüf edilmemesi sırf arzıdır; çünkü az sonra yani Hittite imparatorluğu zamanında Konya [Kuvanna=Kuvvanna] şeklinde kendini göstermektedir.

Küçük Asyada yerleşmiş olan Asuriler, kendilerine yabancı bulunan yerli ahalinin ortasında her taraftan tecerrüt etmiş bir halde kalmamışlardır. Bilâkis anavatan ile daimî teması muhafaza etmişler, ve hattâ oturdukları mahalde Kârum denilen bir teşekkül vasıtasile kendi aralarında birleşmişlerdir. Bu Kârum aynı zamanda hem bir nevi ticaret odası, hem de ticaret mahkemesi idi. Bunların ticari muamelelerinin yapılmış olduğu muntika, metinlerde zikri geçen şehir isimlerinden anlaşılmaktadır. Maalesef, bu pazarların bulundukları yerler hakkında bizevazih olarak hiç bir malûmat verilmemiştir. Fakat nitekim bunlardan bir çokları müahhiren asıl Hittit imparatorluğu zamanında yazılmış olan metinlerde görüldüğü cihatte hiç olmazsa kervanların hangi istikametlerde hareket ettiklerini isbat etmek mümkündür. (Devam edecek)

(*) - Kârum kelimesi aslan "rıhtım ve ticaret emtiasının konulup depo edildiği mahal," mânasını ifade eder.

ADALET ve İNSANLIK (*)

A. Refik Gür

Amasya C. Müddeiumumisi

İnsanın yaradılışında yer etmiş, ona kenetlenmiş bir sevki tabii olan mevcudiyetinin muhafazası ve hayatının idamesi, ilk insanın diğerle münasebetlerinde - velev korku ve endişeye de müstemit olsa - gayrın mevcudiyetine ve buna mürettep haklarına riayet suretinde tezahür ve tecelli etiş ve adâlet müessesesinin tohumun teşkil eylemiştir.

İnsanlık tekâmül merhalelerinin birbirini takip eyleyen değişikliklerine uygun bir iklim dahilinde dallanan, adalet ağacı, beşerî münasebetler sahasında, kökünü insanlık kafasına saldırdığı halde - az sonra tafsil ve teşrihine çalışacağımız üzere - onun kabiliyet ve hayatiyet cevherile gayri mütenasip bir surette kısır ve bodur bir şekilde yetişmiştir. Filhakika insan yaşayışını düzenleyen, ona diğer canlıların hayatından farklı mahiyet ve manzarayı veren ve her devirde insanlık olaylarının verim kaynağını teşkil eden fikrî saiklerin en başında adâlet telakkisi gelmiştir.

Acaba adâlet nedir? Olbjektif "afakî," bir surette târifi imkânsız, hadsî ölçülere tabi olmaktan ziyade mahiyeti icabı, hislerimize, âdet ve ananelerimize geniş manasile kültürümüze tabi sübjektif «enfüsî» o kadar sübjektif bir fikrî cevherdir ki, daha sözlerimizin başlangıcında, büyük bir hataya düşmüş olmamak için, târifi bir köşeye bırakarak hepimizin şu anda, türlü renk ve manzarada düşündüğümüz, tehayyül eylediğimiz bu mefhumu kendimize mahsus bir sıra dahilinde incelemeğe çalışalım. Yalnız şunu tasrih edelim ki, adâlet denilince, bir suçlunun tecziyesini vesair hukukî müeyyedelerin tezahürünü düşündüğümüz, kadar - belki de ondan fazla - bütün beşerî hadiselerin, selim, akıl ve his dairesinde nisbî bir şekilde tecellisini kastediyoruz. Evvelâ adâletin kaynaklarından bahsepelim. Adâlet telâkkisinin enfüsiliğini söylemiştik. Adâlet telâkkisinin ne derece büyük bir enfüsilik içinde payan olduğunu anlamak için, onun kaynaklarına şöylece bir göz atmak kifayet eder. Muhtelif devirlerde, adâlet telekkisinin kaynağı beşerî sevki tabii, din, ahlâk, kanun ve nizam urf ve âdet, tarihî, siyasi, içtimai hadiseler ve müesseseler, millî ve şahsî bilgi, marifet, seciye,

(*) 13-5-1924 tarihinde Konya Halkevinde A. Refik Gür tarafından verilen konferans sureti.

terbiye ve bunların inkişaf verimlerine tabî bir surette insanın fizik ve moral şahsiyetinde kisvelenen fikri saiktir. Filhakika insan yaradılışında en büyük manevî inşaa zeminini teşkil eyleyen adâlet telekkisi, onu diğer canlılardan seçdiren ve mümtaz kılan ilk kaynağını dinde, dinle sıkı şurette bağlı bulunan ve ve inkişaf vetiresi ona tabi olan ahlâkta bulmuş ve bu değişik iki esas kaynağa munzam bir surette, coğrafya, tarih, politika gibi amillrin tesirinde kalarak, etnolojik hususiyetler, yani beşerî neseb, kavmiyetleri içinde muhtelif tipler ve ayrılıklar vücuda getirdikten mada, muayyen bir devirde, muayyen bir arz parçası üzerinde bu hususiyetlerin ve umumiyetle Kültürün toplu benzerliğini temsil eden, onu yaşayan insanlar arasında dahi, ferdî bilgi, marifet ve seciyyeye göre tehalüfler arzelmekte bulunmuştur. Bütün bu kaynakların tesirlerini birbirleriyle mezç - ettikten, karıştırıp halli - hamur ettikten sonra, her devrin kendisine has adâlet telâkkisini şahsî, içtimai ve millî olmak üzere üç sınıfa ayırmak mümkün olmakla beraber, adâlet telekkisini böyle hatalı bir taksime tabi tutmaktan ziyade, onu vassıflandıracak şekilde, dinî, tarihî, hukukî, siyasî, içtimai, malî adâlet gibi zümrelere tasnif etmek suretile tekâmül merhaleleri üzerinde tetkik eylemek icap eder. Ancak bir müsahabe zeminine sığışan vaktimizin darlığı, bunların gereği gibi incelemesine elverişli olmadığı kadar, yüksek müsahabanızı tecavüz etmemek de aslıduğundan tafsilâta girişmeyeceğim. Bu bahiste şu kadarını söylemeği lüzumlu addediyorum ki, demin şahsî, içtimai ve millî adâlet diye adlandırdıklarımızla şahsî düşünce ve fiillerimizde, ailede ve cemiyette, millî bünyede, hükûmet teşkilllerinde, geniş ve hukukî manasile devlet zabıtasında adâleti kasdetmiş bulunuyoruz.

Diğer tarifimize göre, dinî adâletle tarihî adâlet, insanların bu husustaki telekkisini inkişaf ettirmiş ve bu uğurdaki nisbî beşerî müesseselerin kurulmasını intaç eylemiştir. Filhakika bir taraftan din, ilhamkâr bir kaynak olarak, kendisinin cevherini teşkil eyleyen adâleti tesis ederken diğer taraftan tarihin kendisine has kanunlar dairesinde ve tabii hadiseler şeklinde tecelli eden dinanizmi ana hatları da buna inzimam eylemiş ve insanlığın bu vadideki fikrî gelişmesini nisbîlik hudutları dahilinde ileri götürerek, bu müessesenin diğer sahalardaki tezahürlerine vücut vermeğe çalışmakta bulunmuştur.

Dikkat buyurulursa, sözlüdrimin başlangıcında adâlete daima enfûsî bir nazarla bakmakta bulunduğumuzu kaydeylemiş ve kaynaklarını izah ederken bunu tebarüz ettirmeğe çalışmıştık. Kendisine iki esas kaynak diye tanıdığımız din ve tarih ilhamlarının dahi, bu enfûsîlik durumunu haiz olan adâlet müessesesinin nisbîlik çevresinde bulunduğunu ve az sonra yine bahis edeceğimiz üzere, küllî adâletin mutlak adâletin ancak dinimize mahsus, makul ve mümtaz telekkilerinin bize tanıttığı veçhile, Halika Ulutanrıya has bulunduğunu ve beşer adâletinin bu nisbîlik çevresinden bir adım ve bir lâhza bile ileri gidemeyeceğini hemen işaret etmiş olalım. Evet, ilâhları arasındaki kin ve istirkabî bile muhab gören eski Yunan mitolojisinden tutunuz, insanları ebedî bir müsavatsızlık damgasıyla ayırdığı ve üst üste yığıldığı kast teşkilâtının en

alt tabakasında bulunan paryalara bugün dahi, hayat hakkı bile tanımayan Buda dininin, salıklerinin hususiyetini maddeye, menfaate tapma derecesine vardiyan ve baştan aşağı tahrif oluan yahudiliğin, cennetde bol keseden yer satmağa ve ivaz mukabilinde günah çıkarmağa çalışan ruhanîlerine ayrı ve mümtaz bir sınıf tanıyan hıristiyanlık dininin karşısında yaradanla yaradılan arasında bir vasıta tanımayan, insanlar arasında hiç bir veçhile sınıf, derece farkı, imtiyazı gözetmeyen Peygamberini ancak tebliğe memur addetmekle din hükümlerini tefekkür ve taakkülün sağlam esaslarına havale eden oraya nakış ve hâkkeyleyen İslâmiyetin, adâlet sahasındaki rolü, hiç diğerleriyle mukayese olunabilir mi? İslâmiyette ruhâniliğin mevcut bulunmaması, ruhânîyet saltanatının tanınmaması kadar, iptidasında en ileri demokrasi tezahürlerine vücut ve mahiyet verecek surette, taazzuv etmiş bulunan Kıyasîfukaha ve icmai-ümme prensipleri dahi, bu hikmet esaslarını sağlamış ve maalesef sonraki devirlerde ihmal ve teseyyübe, cehalet ve taassuba uğratılmak suretiyle metrûk bir hale getirilen bu iki belli başlı müessesenin bir zaman devam eyliyen faaliyeti dahi, beşer müfekkresinin adâlet uğrunda telâkkisini mümtaz bir şekilde işlemiştir. Artık bu müesseseler, tarihî rollerini ifa etmiş, bu günün zaruret ve icaplarına uygun olarak lâıyk esaslarla mezcedilen hukuk ve sosyoloji, aynı sahada adâlet telâkkisini verimli bir surette geliştiren bir seyir takip etmekte bulunmuştur. Tarih felsefisi de, insanlık tarihini ana hatları suretinde belirttiği üzere, tarihî hadiselerin tekerrürü, aksiyon ve reaksiyon kanunu, yani her hareketin mukabil bir hareketle karşılaşacağı ve her tarihî devrin kendisinden sonra gelecek diğer bir tarihi devrin esaslarını hazırladığı gibi hâdiselrle insan dimağının bu husustaki materyaline zengin ve ibret verici misaller katmıştır. Fakat bunlara, asırları dolduran bu ibretli misallere ve daha - kâr varlığına rağmen insan dimağını yine zavallılıktan mahdudiyetten kurtarmak imkânı hiç bir zaman tahakkuk etmemiş ve etmiyecek olmakla beraber, üstelik, onu bazan uzun ve kanlı tecrübeler, nesiller ve tarihî devirler bahsına enerji ile yoğrulmuş kazançlarından, içtimai tekâmülünden uzaklaştıracak tetkik tereddiler de vücut bulmuştur. Allaha şükürler olsun ki yalnız muayyen bir arz parçası üzerinde kanlı bir ihtilâlin eseriyle meydana çıkıp, bugün içinde bulunanları bir girdap gibi kucaklıyan bu tereddidi hareketi, bütün mahiyet ve çıplaklığı ile sosyolojik tetkik ve tecrübeden geçerek, fecaatini, aykırılığını iyice açığa vurmuş ve insanlık, riyakâr bir surette (içtimai adâlet) kisvesi altında vücûde getirilmek, hüküm ve saltanatı uğrunda manevî, ruhî esaret damgasıyla zencir bent edilmek istenilen korkunç akıbeti dikkat ve ibretle müşahade eylemiştir. Haddi zâtinde, tabiate karşı, ona muhalif surette ikame edilmek istenilmiş ve bir yahudi bilgini Karl Marks ve arkadaşları, muakkipleri taraflarından içtimai bir felsefe sistemiyle müdahenekâr bir surette maskelenmiş ve zirvesi aşağıya çevrilmek suretiyle, baş-aşağı durdurulmak istenilen bir mahrut gibi, tabii ve riyazî esaslara taban tabana zıt garip bir nazariye esası dahilinde güzideleri en alta işçi ve köylü diye adlandırılan kısmı da en üste çıkarmak istemiş bulunan bu mezhep tatbik olunduğu

yerde, (içtimai adâlet) kılışesi altında, insanlığın en ziyade adâletsizlikle geçen barbar devirlerine dahi özleyişli nazarları çekmiştir.

Filhakika kızıl dünya ihtilâline, etnolojik tereddiye, milli kültürlerin zevaline bağlanan bu hainane ve riyakârane fikir cereyanı, tabiatın esasında mevcut ve zıtların birbirine tesir derecelerine göre, hüküm ifade eden musavatsızlık keyfiyetine ve enerji potansiyeline, tefazuluna karşı durmak ister bir vaziyette, demagojik bir şekilde hareket etmiş, müsavat ve içtimai adâletten dem vurmak isterken bütün uzak yüz yılların muhassalası olan, içtimai terakki ve tekâmül suretinde elde edilen neticeleri münkir bir hal alarak, insan kitlelerini sürüleştirmek, hayvanlaştırmak azim ve kararında bulunduğunu anlatan irticâlar başarmağa çalışmıştır.

Siyasî adâlet adına da, bütün tarih devamınca tavizat ve muvazene usulleri, fetih ve istilâ neticeleri, Sömürgeler vücuda getiren emperyalist siyaset, usullerile en büyük günahlar, hatalar ve cinayetler işlenmiştir. Bu kahraman milletin tarihinde ilk defa olarak vukua gelen bahtlı ve Cenabı Hakka şükredicisi bulunduğumuz bir netice halinde, seyircisi olduğumuz bu ikinci ve müthiş cihan harbinde, birtarafın yeni nizam diye ileri sürdüğü, diğer tarafın, küçük milletlerin hürriyet ve kurtuluşu ve adâletli bir sulh tesisi diye amaçlandırmak istediği propagandacı vaziyetlerde bu nevindendir. Her iki tarafca da insanlığın gözü önünde tatlı bir hayal alâmi olarak serilen ve haddizatında çarpışanlar nazarında dahi birer seraptan başka bir şey olmayan bu maskeleme hareketlerinin altında büyük Devletlerin iktisadî esaslara dayalı karşılıklı Hegemonya, yani hükümlanlık hırs ve emellerinin, siyasî adâlet namına milletlerin ve camialerin hayatı hak ve hürriyetlerini hiçe sayan ihtiraslarının çarpışmakta olduğu esefle müşahede edilmekte bulunmuştur. Bu müşahedelerimiz ve sözlerimiz bizi ideal bir adâlet beşer adâleti mümkün olup olmadığına getirmiştir.

Evet, aranılır, canı gönülden özlenir, kusursuz, riyasız bir insan adâleti mümkün müdür? Buraya kadar varan konuşmamızdan çıkarılacağı üzere buna imkân görülememektedir. İmkânsız görülmektedir, çünkü beşer bilgisi, marifeti mahdud ve muayyendir.

Beşerî hadiselerde tam istikrar ve muayyeniyet yoktur. İnsanın riyazî buluşlarını ve fizik kazançlarını dahi izafiyeciliğe götüren ilmi zihniyet yanında onun moral varlığına bir kemal tanımak imkânsızdır. İnsanın adâlet telâkkisi bakımından en müsbet değerini tanıttığı, hukuk sahasında dahi buna, yani kusursuz bir adâlete ilişilmesi hakkındaki cehdi boşunadır. O halde, ki ortaçağda onbeşinci asırda Floransada vukubulan bir ihtilâlde ihtilâlcilere sinyal vazifesini gören bir kilise çanını idama mahkûm edecek, engizisyon zulümlerini icat eyleyecek kadar garabet gösteren ceza adâleti, bugün dahi zıt telâkkiler arasında bocalamakta ve kendisini haklı olarak, ideolijilerin, fevkalâde zaman ve hal icaplarının hizmetinde göstermektedir. Medenî hukuk sahasında ise, nisbeten daha az kusurlu ve maksadı daha çok temine hadim surette bir kemâl mertebesine ulaşmak istediği halde, ekseriya muvazaalar ve şekilcilikler içerisinde muhtarip bulunmaktadır. Bütün insanlık âlemine

has olarak müşahede eylediğimiz bu cihetlerin tetkikinden de anlaşılacağı üzere kusursuz bir beşer adâleti mümkün olmamıştır ve olamayacaktır da. İnsanlık tarafından kusursuz bir adâlet kurulamayacaktır, çünkü zıtların birbirine tesirlerine göre tahassül eden ve ona nazaran vasıflanan tabii ve fizik hadiseler arasında aynı illet ve sebebi yaradılışıyla iktisap eden ve canlılara mahsus hayat mücadelesi esaslarını, şuurunun ve zekâsının yardımıyla geliştiren insanın mahiyeti icabî, bu imkânsızdır. Sosyolojik tekâmül, kültür ve meeeniyette vukubulan terakkiler tarihi ve siyasî hadiseler, bunların tetkik ve tahlilleri neticesinden elde olunan ilmi netice ve kanaatler böyle nikûn bir fikre varılmağı selbetmektedir.

Maalesef bu şen'i (Re'el) görüş haricinde kalan müşahede ve iddiaların birer hayal (Utopie) mahiyetinden ileri gitmediği ve gidemeyeceği de gün gibi aşikârdır. Vaktiyle esaret, zulüm ve istiptade karşı milli camiaları hürriyet ve kurtuluş uğrunda ayaklandıran ve bugünkü varışı ile içtimai sahada tesanüdü ve içtimai iç bölümünü, iş politikasını tahakkuk ettiren, hukukî sahada bugünkü ileri mevzuatı, iktisadî ve hukukî münasebetleri düzenliyen, devletin hukuka tebaiyetini temin eyliyecek kadar inkişaf gösteren, başlıbaşına hürriyet, müsavat ve uhuvvet gibi diğer fikrî saiklere analık eden adâlet telâkkisi, milletlerin birbirile anlaşamamazlıklarında ve bugün en kornunç bir misalile, şahidi olmakta bulunduğumuz harp halinde, nihayet sahte birer kılışeden ibaret olan propaganda sözleri kadar cılız ve kıymeti hiçe denk zavallı bir durumda bulunmaktadır. Fakat tabii ahenk ve nizam (koordinasyon) telâkkisi altında ve külli adâlet bakımından, kendisine mahsus bir değeri bulunan bu kabil hadiselerle beşerî müesseselerin insan dimağında yerettiği anlayış devresi arasındaki kontakt, bittabi insan dimağının elektrik mevcelerini, iktidarını çok aciz bulduğu ve tabii hadiseler, lehine büyük bir enerji tefazuluna malik olduğu için ve nihayet insanlık, ayrıldığı milli guruplar ve içtimai camialar içerisinde türlü menfaat saiklerine, fikrî seviyeye ve bu sebeplere müstenit müşterek inanışlara malik bulunduğu için, bu hadiselerden, yani tabii, beşerî hadiselerden çıkaracağımız müşahede sonucu verimsiz kalıyor, hadise ile ilmi zihniyet ve metod mutabakatı olmuyor, afakî bir adâlet başarısına varılamıyor. Binaenaleyh bu sebeplere, anlatmağa çalıştığımız hususlara ve hususiyetlere göre, beşer adâleti nisbidir, aksaktır ve o halde kalmağa da mahkûmdur. Külli adâlet, mutlak adâlet Allaha mahsustur. Yalnız burada adâlet telâkkisine kaynak olarak demindehberi saydığımız, muhit, zemin ve kültürde vukubulan olaylar nisbetinde tarih zenginliğini başaran etnolojik hususiyetlerin de müsbet, menfi tarafları rol oynamaktadır. Cevdet paşa merhumun dediği gibi, (şahistan şahısa fark olduğu kadar, milletten millete de fark mevcuttur) sözü, adâlet telâkkisi sahasında da bariz hususiyetler taşımaktadır.

Bütün tarihi civanmertlik, asalet ve kahramanlıkla dolu bulunan Türk milleti, müstesna yaradılışı, dehakâr taakkul kudreti ve sağ duygusuyla diğerlerinden kendisini seçtirmiş, en iptidai çağlarından bu günkü mütekâmil Cumhuriyetine kadar ve bütün irkî kollarında içtimai

ve millî adaletini korur ve ona mütemadî bir inkişaf zemini bir durumda bulunmaktan aslâ fariğ olmamıştır. Zengin ve ihtişamlı Türk tarihinin sayısız vakıaları, Türk tefekkür âleminin dünya ölçüsünde tanıttığı eşsiz başlarının ceht ve gayretleri semeresi, bu üstünlüğün tekzip götürmez, red ve cerh olunamaz belgelerini teşkil etmiştir. O ne büyük ve ifadeye sığmaz bir bûhran ve delildir ki, tarihin, kendisi hakkında idâm hükmünü mukadder gibi sandığı bir zamanda beşer ölçüsünü aşan, bir takat cehdi ile, giderilmesi imkânsız müşkülleri tepeleyip, içtimai ve siyasi adalet namına tezvil edilmek, çığnenmek istenilen haklarını, zebunkûş düşmanlarının elinden imânının ve bazosunun kuvveti ile ihkak ederek beşer adâletini hacaletten kurtaran mucizesini şahakkuk ettirmiştir. Bu sebeple ve elbette ki Türk milleti diğerlerinden üstündür. Beşer müfekkeresindeki dehakâr rolü ve yol göstericiliğiyle en parlak bir istikbale namzettir. Yalnız, burada münasebeti geldiği için işaret etmiş bulunayım, bu ulu millete mensup olmakla müftehir bulunan biz fertlere düşen mukaddes vazife, cihan savaşının misli görülmemiş bir şiddetle büsbütün allak bullak olmağa namzet görülen bu devrelerinde, serapa dikkat ve hassasiyet kesilmiş surette devlete tam müzahir ve yekdiğerimizin haklarına gereği gibi riayetkâr olmamız icap eyler. Dahili cepheyi, millî bütünlüğü sarsabilecek her harekettten tevakkî ve bilhassa bu bakımdan en büyük tehlikeyi davet edebilecek mahiyette adâleti hiçe sayan ihtikâr ve vurgunculukla savaş, her Türk vatandaşının kanun ve nizam şöyle dursun, Türk yaradılmasından mütevellit şerefli bir ananesi ve borcudur. Zehiri vatandaşlar arasındaki sevgi ve saygı bağlarını baltalamak olan bu bozgun yılanını aramızda imha etmemiz, onun zehirini saçmasına mani olmamız nisbetinde Türk şöhretini, Türk kurtarıcılığını ve sağlam seciyeye dayanan Türk adaletini yüceltmiş bulunacağız. Sözlerime mevzuu kucaklayacak ve hisse çıkarılacak bir sonuç olarak şunu ekliyorum ki, adâlet telâkkisi, bütün yüz yıllar devamınca parıltılı ve ilhamkâr bir ışık mahiyetinde her devir ve çağda insan kafasını aydınlatmış, ona insanlığını hatırlatmış ve telkin eylemiştir. Bütün tarihi bütün beşerî olayları, münasebetleri, muhtelif mantık değişikliklerine ragmen bu parıltılı ışığa irca etmek mümkündür. Ve adâlet dediğimiz bu fikrî saik kütleleri tahrik eden, ihtilâller ve istiklâller doğuran hürriyet, müsavat ve uhuvvet gibi fikrî saiklere analık etmiştir.

Ebedî Şefimiz ATATÜRK ve Millî Şefimiz İSMET İNÖNÜ'nün dâhiyane ve mümtaz sevk ve idareleriyle harikalı hayatîyet ve kalkınma kabiliyetini seçtiren büyük sevgili milletimiz kültür zenginliği, idare ve millî gurur üstünlüğü, dehakâr yaradılışı, civanmert ve asil karakteri ile bu parıltılı ışığı, adâlet telâkkisini kendisine tabiatı saniye mahiyetinde eşit yapmıştır. Şerefli, ihtişamlı tarihiyle bütün dünyaya ün salmış bulunan Türk milletinin her ferdine bu sahada düşen ödev, şahsî düşünce ve fiillerinde, ailede ve cemiyet hayatında, umumiyette devlete karşı vazifelerinde açıklık, dürüstlük, başkalarını düşünürlük, fedakârlık, feragatkârlık ve ödevle bağlılık suretlerinde tezahür edecek adâlet telâkkisi icaplarını yerine getirmek, Türk seciye ve ruhunu, onun şanlı şafaklarında yüzen yüce bayrağı gibi yükseklerde, daima yükseklerde tutmaktır. Bu umûd ve kıvançla hepimizi selâmlarım...

26-30 Ağustos Zaferi

YAZAN: NAZIM EVREN

Hiç unutmam; alayımızla kışı geçirmekte olduğumuz Karaağa köyünde bulunuyorduk. 1337 senesi kışının ıslak, karanlık ve sert rüzgârlı bir günü idi. Bugün Garp cephesi kumandanının alayımızı teftişe geleceği söylendi ve köyün sirtlarına alayımız içtima etti.

Böyle soğuk ve sert havalı bir günde cephe kumandanının teftişe gelmesinde mühim bir sebep olacaktı.

Sert kânun rüzgârlarının vahşi iniltileri arasında ıslak vadilerden çıkacak kumanda hey'etini gözetliyoruz... Nihayet iki atının dört nalla Akşehir istikametinden bize doğru ilerlediğini gördük. Alay teftiş vaziyetini aldı. Bu iki atlı koca orduya kumanda eden Garp cephesi kumandanı ile yaveri idi.

Bu büyük kumandan bütün millî harekât esnasında daima sadeliği muhafaza etmiş tam millî bir kahraman bir kumandan idi. Bu sebeple cephe kumandanımızın bu kadar sade ve mütevazî gelişini hayret etmedik.

Alay bir iki manevra yaptıktan sonra harekât durduruldu. Ve bütün alayın cephesi büyük kumandana teveccüh etti. Bu esnada İsmet paşa üzengilere basmış ve atının üstünde dik ve sert bir vaziyet almıştı.

— Çocuklar! Dedi sizi beş ay altı ay talim ettireceğiz. Bütün noksanlarımızı ikmal ve son sistem silâhlarla techiz edeceğiz. Birgün sizi yalçın kayalardan yüce dağlardan aşırarak düşmanın gerilerine saldıracam. O gün ecdadımıza lâyık bir cesaret ve kahramanlıkla kılıçlarınızı çekecek, düşman siperlerine, düşman trenlerine, düşman hututu mavasalasına hiç durmadan yılmadan saldıracak bu savletimizi Ak deniz kıyılarına kadar yürüteceksiniz. Allaha ısmarladık çocuklar!...

Söylediğini mutlaka başarmak kabiliyet, ve hilkatinde yaratılmış kahraman kumandanımızın bu müjdesi hepimizi sevindirmiş, senelerdenberi gözlerimizin önünde düşmanın yaptığı cinayet ve vahşetin intikamını almak saatinin yaklaşmakta olduğunu büyük gaye ve hedefe yürümek için hararetle hazırlıklara başlamıştık.

Cephe kumandanımızın işaret ettiği günler ve yıllar içinde bütün hazırlıklar tamamlanmış yalnız bir şey kalmıştı: O, bir şey de tek bir kelime ile ifade edilebilirdi. Onun gecikmesi canımızı sıkıyor kalplerimizi burkuyordu, Artık daha ne duruyoruz!...

Silâhlarımız tamam, mevcudumuz tamam mefkûre ve imanımız dolgun ve taşkın...

O birtek kelimeyi işitmek için heyecanlı ve iştiyaklı günler geçiriyoruz. Bizim bu kadar heyecanla beklediğimiz o sehhar kelimeyi söyliyelim: İleri!...

20 Ağustos 1338 de binlerce şüvariden mürekkep kolorduyu birden harekete getiren ileri emri verilmişti. Gece yürüyüşleriyle bir çok yalçın kayalar ve ormanlı yüce dağlar geçtikten sonra 25 Ağustosta ağaçlı derin bir vadinin içinde toplanmış bulunuyorduk.

Umumî taarruzun başlayacağına göre burası düşmanla temas edeceğimiz son merhale olsa gerekti. Haritalarımızı açtık, bulunduğumuz yerin cepheye göre vaziyet ve mevkiini heyecanla gözden geçirdik. Bu mevki 20 kilometroluk bir yürüyüşten sonra bizi düşman cephesinin tam gerilerine Küçük Sinanlı ovasına Afyon-Uşak demiryolunun Bal Mahmut istasyonuna götürüyordu.

Süvari kolordusuna bu son harekatta tarihî vazifesini ifa ettirmek için verilen hedef ve istikamet ne mükemmel ve ne büyük bir vukufla tesbit edilmişti.

Günlerce yapılan gece yürüyüşleriyle on beş bin atlı ve teferruatından mürekkep koca bir kolorduyu düşmana sezdirmeden burnunun ucuna kadar yürütmekte büyük bir sevkulceys zaferi idi. Bu suretle büyük dâhilerimizin plânları tamamen muvaffak olmuştu. Bu gece yapacağımız tehlikeli bir yürüyüşten sonra düşman gerilerinde haşin atlarımızın ayakları altında serilen düz bir ovada gürültü, heyecanlı, şerefli bir süre avı yapacaktık. Bu sebeple yapacağımız bu son gece yürüyüşü çok ehemmiyetli idi. Kuş uçmaz kervan geçmez tabirine, has yüce bir dağ aşacaktık. Bu dağ çok yüksek, büyük kıt'aların değil, alelâde bir yolcunun bile geçmesine müsait olmadığından düşman bu dağı tabii bir mania addetmiş cephesini bu dağın iki tarafındaki sathı mailer ve tepeler üzerinde teşkil ederek burada bir boşluk bırakmıştır.

Kolordumuz bu gece böyle aşılmaz sarp bir dağdan iki tarafı düşman müstahkem hatlarıyla meşgul dar ve sarp bir boşluktan geçecekti. Akşam bulunduğumuz vadide içtima ettik. Başkumandanın büyük taarruz emri okundu. Bize verilen vazife ve hedefte bütün teferruatı ile anlatıldı. Bu dakikadan altı ay evvel cephe kumandanımızın Karaağa köyündeki yüksek hitabeleri büyük bir şimşek gibi müfekkiremizde parlamıştı: Sizi yalçın kayalardan aşıracağım, düşmanın gerilerine saldıracağım...

İşte şimdi o mevut günün hakikî ve canlı vak'aları içinde yaşıyoruz. Altı ay evvel işaret edilen yalçın kayalı sarp Ahır dağı gözlerimiz önünde aşılmaz heyula gibi dimdik göklere doğru uzanmış duruyor. Bu dik ve heybetli dağı gece aşacağız.

Türk azmi, Türk celâdeti, Türk süvarileri önünde hangi sarp dağlar, hangi yalçın kayalıklar eğilmemiş yol vermemişti?

Gece karanlığı başlayınca yürüyüş başladı. Düşmana yürüyüşümüzü hissettirmemek için kılıçları sıkı bağlamış, konuşmak, sigara içmek

menedilmişti. 26 Ağustos gecesi topçusuyla, nakliyesiyle koca bir süvari kolordusu zifiri karanlıkta yüce heyulânın ormanlı ve sarp patikalarına daldı, gitti. Ekseriya atlarımızı yedeğimize almak suretile saatlerce süren meşakkatli sarp ve dik bir dağ yürüyüşü yaptık. Yürüyüş saatleri ilerledikçe yüksek ağaçlar arasından parlıyan yıldızların bize doğru yaklaşmakta olduğunu görüyorduk. Nihayet gecenin yarısında serin ve sert bir rüzgâr yüzlerimizi okşadı, artık dağın üstüne çıkmıştık.

Dağın arka sathı mailinden görünen ay etraftaki çıplak tepeleri nurlu bir ziya ile aydınlatıyor, düşmandan hiç bir eser bir hareket görünmüyordu. Bundan sonra bir kaç saat süren bir inişle düşman hududu dahilindeki çamlı vadilere uzandık Sabah muayyen saatte başlayacak top gürültülerine ve akın saatine intizaren çam ağaçlarının ince yapraklarından serdiği çam kokulu tabii yataklara uzankık. Bir hafta süren gece yürüyüşlerinin yorgunluğuna rağmen uykuya dalmak mümkün olamıyordu. Kalplerimize şedit bir heyecan, sinirlerimize asabi bir çarpışma imanının kanlı ve şerefli mücadelesi safhaları hakim oluyordu. Bu sebeple uyku uyuyamıyor bu tarihî günün kızıl şafağını sabırsızlıkla bekliyorduk.

Çamlı beller içinde heyecanlarımıza dalmış beklerken karşıdan tan yerinin ağardığını gördük. Ağaçlar arasından gittikçe alçalan ve ova ile birleşen sıra sıra ormanlı tepeciklerin nihayetinde küçük Sinanlı ovası seziliyordu. Her şey sakin ovada hiç bir hareket yok...

Keşif kolları ileri çık emrini aldılar, bu tepecikle ve ovalar içinde kendileri için gizlenen tehlikelerden habersiz ve pervasız ileri atıldılar. Şafak kızılığının aydınlattığı yeşil ve mağmum ovanın içine daldılar.

Biz bu heyecanlı dakikalarda her taraftan patlıyacak top ve silâh gürültülerini bekliyoruz. Saat dört, sağ cenahımızdan bir anda şiddetli tarakalarla başlayan topçu bombardmanı taarruzun ilk işaretini veriyordu. Heyecanımız son haddini bulmuştu. Hepimiz bir anda ovaya atılmak düşmana gerilerinden savlet ederek aylarca sığındığı sarp ve müstahkem siperlerinden atmak istiyorduk.

Kısa bir intizardan sonra keşif kollarımızdan gelen malûmat çok faydalı ve enteresandı:

Düşmanın cephesi gerilerindeki köylerde erzak toplamağa memur iase ve nakliye kollarının bizim teşrifimizden hiç haberleri yokmuş. Keşif kollarımızı kendi süvarileri zannile selâmlıyorlar ve kılıç darbesini yedikten sonra akılları başlarına geliyormuş.

Saat yedide bütün kolorduya ovaya doğru akın emri verildi. Kılıçlar kınından çekilmiş çalâk bir süvari yürüyüşüyle ovaya inmiye başlamıştık.

Süvari kolordusunun vadiler arasından havaya çıkardığı yüksek toz sütunlarından gözü açılan düşman Kılıç gediği civarındaki ağır toplarıyla yürüyüş kolumuzu bombardımana başladı. Fakat bu bombardmanın ne tesiri olabilirdi? Süvari kolordusu toz toprak ve top mermilerinin çıkardığı dumanlar arasından bir civa sütunu gibi ovaya akıyordu. Biz hiç bir şeye bakmıyor yıldırım sür'at ile verilen hedefe doğru koşu-

yorduk. Bu muazzam akın arasında köylere yerleşmiş perakente düşman müfrezeleri ve esir köylülerimiz ne tarafa mensup olduğunu bilemedikleri bu yıkıcı ve ezici akın alaylarını şaşkın şaşkın seyrediyorlardı.

Bu nümayiş hareketi düşmanı iyice şaşırtmış ve zedelemişti.

Süvari kolordusunun bu muzaffer yürüyüşüyle ordumuz taarruz harekâtinde düşmana faik bir vaziyet almış onun yapacağı her türlü mukabil hareketlere karşı tekaddüm etmiş bulunuyordu.

Bizim çok ilerimizde bulunan düşmanın piyade cephesinin de sarıldığını taarruzumuzun ilerlediğini gittikçe bize doğru yürüyen ve yaklaşan bombardımanımızdan anlıyorduk.

Kolordumuz bugünkü akınıyla düşman gerilerini halaç pamuğuna çevirmişti. Düşmanın sağ cenahı muntehası kuşatılmış, Afyon - Uşak hattı tahrip edilmiş, telgraf ve telefon hatları tamamen imha olunmuştu.

Cephede bulunan Yunan ordusunun İzmirdeki başkumandanlık karargâhile irtibat ve muhaberatı da inkıta uğratılmıştı.

Bugünü akşama kadar ovada ve tren yolunda münferit bir halde bulunan düşman müfrezelerini avlamak ve esir etmekle geçirmiştik.

Akşam yaklaşıyor, cephedeki piyadelerimizin taarruzu durup dinlenmeden devam ediyordu.

Bugün güneş te fazla bir kızılıkla gurup ediyor, ovayı ihata eden yalçın kayalı dağlar ve bozkırları kızıl parıltılarıyla selâmlıyarak yuvasına çekiliyordu.

Bal Mahmut istikametinden bir düşman yürüyüş kolunu karşılamaya gidiyoruz.

Arkadan :

— Yüzbaşım sola bak, sola..

Diye heyecanlı sesler duyuluyordu. Hemen soluma baktım. Yalçın kayalıklar arasından fırlayan bir (Bozkurt) gurubun son kızılığıyla ışıklanan başını dikmiş, vakur ve sakin bir yürüyüşle İzmir istikametine gidiyordu. Bu muhteşem manzarayı ve ifade ettiği yüksek mânâyı hiç unutmam. Bu bir hayali tablo değil, hakikî ve canlı bir manzara idi.

Arkadaşlarla birlikte :

«Hayırlı bir işarettir, düşman yarın bu yoldan çekilecek ve ordumuz bu remzolunan bozkurt gibi vakur adımlarla düşmanı takib edecektir» Dedik.

Sırtlardan inerken yürüyüş istikameti bize doğru olan bu kuvvet ovaya indikten sonra istikametini değiştirdi. Kılınç arslan gediğine doğru yürüyüşe başladık. Kuvvet tahminen iki alay kadar piyade idi. İhtiyat ordusundan gelen takviye kıt'aları olması muhtemeldi. Raporlar yazıldı ortalık iyice karardı. Geceyi ovada düşmanın sağ cenahı gerisindeki mevzilerimizde geçirdik.

27 Ağustos sabahı erkenden harp bütün şiddetle başladı.

Bizim cenahını çevirdiğimiz düşman, mevzilerinde muannidane mu-

kavemet ediyordu. Bir fırkamız piyademize yardım için düşman cenahı gerisinde yaya cengile taarruz etti. Düşman öğleye doğru harp mevzilerinden atıldı. Çetin cephedeki işler de hafifledi.

Dünkü akında kolordumuzdan bir fırkamız kolordu karargâhıyla Toklu sivrinin hizasından geçerek Afyon - Eskişehir istikametine gitmişti. Toklu sivrisi Yunan cenahının istinat noktasını teşkil ediyordu. Fırkamız bu mevzi hizasından geçerken buradaki düşman topçusunun bombardımanile karşılaştı. Ve dumanlar içinden süzülerek hedefine doğru yürüdü.

Bugün, bulduğumuz mevzi üzerinden düşman tayyareleri mütema-diyen geriye gidip geliyorlardı. Bundan da düşmanın geri ile irtibatını tayyarelerle temin etmeğe mecbur olduğu anlaşıyordu.

Dağlarda müthiş boğuşmalar devam ediyor, düşman geri atılıyor.

Topçumuzun attığı mermiler bize müteveccih sırtların gerisinde ovadaki düşman mevzilerinde infilâk etmeğe başlıyor.

Öğleden sonra saat iki buçukta beş kimse civarında kolorduya iltihak emrini aldık. Fırka bulunduğu mevziden hareket etti. Düşmanın daha gerilerine gidiyoruz.

Sağımızda şimendüfer hattı civarında düşmanın perakende müfrezeleri, takviye kıt'aları bulunması ihtimaline karşı alayımız canipdar olarak fırkanın sağından yürüyordu. Ayvalık köyü sırtlarına çıktığımız zaman mukabil sırtlardan düşman ateşile karşılaştık. Yarım saatlik bir müsademedan sonra düşman firar etti. Bölüğümle takip için sağa açılmış Sinanlı ovasına hâkim sırtların muntehasına gelmişim.

Tam bu sırada saatime baktım beşe geliyordu. Bu sırtları aştıktan sonra dünkü muhteşem akınımıza sahne olan ovayı gözden kaybedecektik. Artık bu muhteşem ve tarihî güne sahne olan ovayı son defa selâmlamak hatırıma geldi. Ovayı bir daha teveccüh ettim. Fakat ne oluyordu? Bir kaç saatin içinde ovanın manzarası değişmiş gözlerimizin inanamayacağı hayaller peyda olmuştu. Bu hayaller dürbine lüzum hissettirmeyecek kadar vazih ve müressem idi. Acaba bir rüya mı, yoksa hakikatin kendisi mi?...

Manzara şöyle idi... Kol başısı Sinan paşa köyünü geçmiş, bulduğumuz sırta müteveccih uzun bir yürüyüş kolu şeridi nihayeti kılıç gediği sırtlarına dayanıyor. Bize nazaran daha sağda ağaçlıklar arasından toz sütunu kaldıran ikinci bir yürüyüş kolu Ayvalık sırtlarına müteveccih.. Bununda sağında Toklu sivrisi istikametinde sür'atle hareket eden bir yürüyüş kolu.. Hakikat anlaşılmıştı. Fakat nereye çekiliyor? Bize doğru, bizim kucagımıza doğru geliyordu.

Vakit dar fırsat mühimdi. Rapor yazmaya heyecan ve zaman müsa-it değildi. Çabuk bir atlı fırka kumandanına..

Düşman iki koldan bulduğumuz sırtlara doğru çekiliyor. Çabuk haber ver emir getir!...

On dakika sonra fırka dört nalla bulduğumuz hâkim sırtlara geliyor. Topçumuz mevzi alıyor. Alaylar yaya muharebeye iniyor.

Düşman evvelâ sırtlara doğru yayılıyor. Şiddetli ateş karşısında kısmı küllisine yürüyüş istikametini değiştiriyor. Bulduğumuz sırtların muntehasından yürüyüşüne devam ediyor. Bu vaziyet karşısında on

dördüncü alayda ata biniyor Düşman kolları üzerine atlı hücumu atı-
atılıyor. Grup yaklaşıyor. Ovada müthiş ve kanlı bir süvarive piya-
de boğuşması başlıyor. Kısmi külli ile kaçabilenler kurtuluyor geride
kalanlar esir ediliyor. Büyük nakliye kolları, bir kaç ağır top ovada
düşmana terkettiriliyor.

Vaziyet çok mühim ve nazikti. Cepheyi terkeden elli altmış bin ki-
şilik bir düşman ordusu arasında kalmıştık. Esirleri topladık. Gene
kendilerinden iğtinam edilen atlara ve esterlere bindirdik. Başka su-
rette götürmeğe vaziyet müsait değildi. Artık fırkaya iltihak etmek za-
manı gelmişti. Ayvalık sırtlarından ovaya teveccüh eden düşman
kolu acaba bu sırtlara yanaşmış mı idi?

Emniyet tertibatı alarak Ayvalık köyü sırtlarına doğru yürüyüşe
başladık. Henüz iki üç günlük olan hilâl donuk ziyasıyla bizi selâmlıyor.

Ortalık iyice kararmıştı. Yakınımızda giden uçada bir tavakkuf hasıl
oldu.

Niçin durdunuz? Diye seslendik. Bir şey yok cevabı verildi. Bir kaç
adım daha ilerledik. Ani ve şiddetli bir piyade ateşinin kurşunları ku-
laklarımızın dibinden vızlayarak geçmeğe başladı. Kol başına yarım sa-
ğa bir dönüş yaptırdım.

Ateş çok şiddetli idi.

Seri bir yürüyüşle ateş menzili dışına çıktık.

Buda ne?.. Evet bu Ayvalık istikametinden ricat eden düşmanın
emniyet hattı idi. Fırkaya iltihak için bu hattı yarıp, geçmek lâzımdı
bu, zifiri karanlıkta mümkün mü idi? Fakat başka çare yok.. Yarın
alacağımız mühim vazifeler için mutlaka fırkaya iltihak etmek lâ-
zımdı...

Ani ve şiddetli ateşlere maruz kalarak bir kaç düşman karakol hat-
tında geçtikden sonra Ayvalık köyüne hâkim tepeye çıktık. Bu tepele-
rin düzlüğündeki bizim ileri karakollarımızın nöbetçilerine rastladık.
Fırka karargâhının Ayvalık köyünde olduğunu öğrendik.

Gecenin zifiri karanlığı içinde sağa sola ateş altında bir çok zikzak-
lar yaparak fırkayı bulabilmiştik. Fakat vaziyet gene çok nazik ve teh-
likeli idi.

Karanlıklar içinde geçirdiğimiz hadiselerden fırkamızın Kılıç aslan
gediğinden çekilen düşman fırkalarıyla karışık bir halde geceyi geçir-
mekte olduğu anlaşıyordu.

Kumru deresine nazır tatlı meyilli bir tepenin yamaçlarına yaslanan
Ayvalık köyüne doğru ilerliyor köyün mahrecine yaklaşıyoruz Hâkim
tepeden yine şiddetli bir piyade ateş yağmuru bölüğü selâmladı. Seri
bir yürüyüşle köye girdik.

Düşman karakol hatları arasında bir saat süren bu yürüyüşte gece-
nin karanlıkları içine gömülen tepeler sanki bir elektrik bataryasına
bağlanmış ateşe hazır tüfenk yığını halini almış biz tellere bastıkça
ateş alan ve mermi yağdıran birer makina olmuşlardı.

Bu ateşten sonra köy gene sakin bir zulmet içine daldı.

Düşmanın gece karanlığında sıkı kurşunlardan hiç bir zayıyatımız
olmamış esirlerde noksansız getirilmişlerdi.

XV İNCİ ASIRDA KONYA

YAZAN: ALTAN

H. A. Gibons, Konya için Türkiye'nin Târ'u, yani eski ve mübarek
beldesi adını verir (1). Bu ad, Konyanın Anadolu'da Türklüğün kökle-
nişinde oynadığı rol bakımından hiç de yanlış olmayan bir tevcih ve
tesmiyedir.

X uncu asırdan itibaren Türkleşmeye başlayan Anadolu'nun yeni ku-
ruluşuna, Selçuklularla, o, merkez oldu. Türklerin Adalar denizi ve Ak
deniz kıyılarına çıkıp yerleşmelerine, hatta Avrupaya sıçrayışlarındaki
hareketlere mesnetik yaptı, Geriden gelen ve akan Türk boylarına is-
tikametlerini verdi. Bu gün de mazisi ile Konya, millî varlığımızın yük-
selmesinde Târ vazifesini görecektir mahiyet ve değerdedir. Göğsünü yer
yer süsleyen Âbidelerimizle ve bunlarla baş başa kalmış an'anelerimi-
zin koynunda saklı varlığı ve izleri ile buna müstehaktır. Mûsa ve kav-
mi için Târ nasıl ilâhî bir tecelliye sahne olmuşsa Türklük ve yüreği
türklükle çarpanlar için de Konya aynı mazhariyete maliktir deye-
biliriz. Konya'nın bu değeri yalnız Gibonsun, zamanımıza ait, ifadesine
inhisar etmiş değildir. Daha eskiden, bir başka bakıma göre de, Pelin,
Diyoklesyen zamanındaki Roma'nın ayrıldığı dört bölümden her birine
Tetrarchic denilmesine kıyasen, Konya için on dört beldeden mürekkep
bir Tetrarchic'nin başında bulunan Urbsceleberrim - eşşer şehir yani
şehirlerin şehri demektedir (2).

Böylece tarihî ünü ve değeri çok uzaklara kadar giden Konya ve
dolayının onuncu asırdanberi Türklüğe ön Asyada durak ve karargâh
olduğunu da mülâhaza edersek onu çevre çeviren hâdiselerin çağ-
lar boyunca olan derinliğindeki manayı daha kolaylıkla anlarız.

Büyük Mevlâna, Sadrettini Konevî gibi ünlüleri de geliştirmek kabi-
liyetinde olduğunu tarihen isbat etmiş bulunan bu diyarın orta çağımı
ve ondan sonraki geçmişini etraflıca incelemek ve işlemek ve ondan
Anadolu'da kurulan son Türk medeniyet ve kültürü için bir terkip vü-
cuda getirmek ne kadar faydalı bir iştir. Bu himmeti ve teşebbüsü ba-
şarmak bakalım hangi Türk değer ve yiğitinin mutlu nasibi olacaktır?..
Öyle sanıyorum ki bu işin başarılması, cemiyet hayat ve nizamımızda

(1) Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu, müellifin ifadesi, Paris, 1915

(2) Hammer, C. 3, kitap 14.

bütün cephelerile esaslı bir görüş elde etmemizi kolaylaştıracak, ve Millet varlığımızı geniş ölçüde besleyecektir.

Şimdi asıl mevzumuz olan XV inci asrın son yarısı içindeki Konya-ya biraz göz gezdirelim :

XV inci asır, bize, Konyayı muhtelif Türk boy ve sülalelerinin bir mücadele sahası halinde aksettirmektedir. Bu mücadelenin sebepleri ne olursa olsun sezilen dikkate değer cihet, Anadolu'ya hâkim olmak isteyenlerin ve Türk birliğini bütün kıt'a boyunca derinleştirmek arzusunda bulunanların mücadelelerinde esaslı bir unsur kıymet ve mahiyetini haiz bulunduğunu gördükleri Konya - Karaman Türk halkının kendi saflarına almak ve çekmek lüzumu üzerinde gösterdikleri ısrardır. Bu ısrarın ve bu görüş üzerinde direnmenin, müteakip asırlar, doğruluğunu isbat eden delillerle doludur. Nitekim Osmanlı imparatorluğu, Rumelide genişlemekte olmasına, İstanbul'da almış bulumasına rağmen Konya - Karaman İli ile meşgul olmak lüzum ve zarureti asla yersimemiş; ve İmparatorluğun tam manasıyla kuruluşunu ve güçlenmesini, denebilirki, Konya - Karaman İlinin temamilen ilhakından sonra tahakkuk ettirebilmiştir.

Türk ve Müslüman dünyasında bu asırda hâkimiyet taslamak isteyen diğer bir Türk sülâlesinin reisi olan Uzun Hasan da bu emeline erişmek için Karaman ve Osmanlı rekabetinden faydalanmayı düşünenlerden biri olmuştur. Karaman prenslerini yanına alarak onları himaye ve haklarını istihsal etmek perdesi altında Osmanlı imparatorluğu ile muharebeyi göze alması asıl maksadına varmakta bu işin birinci derecede âmil olabileceğini düşünmesinden ileri gelmiştir deyebiliriz. 1473 de Uzun Hasan'ın tasladığı hâkimiyete müteveccih bir gaye ile ihtiyar eylediği Otlukbeli muharebesini kazanan Fatih, bu zaferi ile Karaman ilinde esaslıca yerleşerek Anadolu'da hâkimiyet tesisine uğraşan diğer muhtelif Türk Zümrelerinin ve sülâlelerinin bu emellerine ve yabancı entrikalarına son vermiş oldu.

Osmanlı padişahlarının Karaman Valiliğine bu asırda güzide şehzadelerini göndermiş olmaları da İmparatorluğu tahkim etmek bakımından Konya - Karaman İline vermiş oldukları ehemmiyeti gösterir. Fatih'in oğlu Mustafayı Karamana Vali yaptığını ve onun ölümünden sonra da onsekiz yaşındaki diğer şehzadesi Cemi Kastamonudan kaldırarak Konyaya getirdiğini görüyoruz (3).

Anadoluda imparatorluğun elde etmeğe çalıştığı birliğin tesisine matuf fetihlerde ve Karaman'ın teshirinde hizmetleri geçen Şehzade Mustafa'nın yigittliği, ve ova halef olan diğer şehzade Cemin münevverliği, o asırda buralarda pek şöhretli ve itibarlı olan güreşteki mahareti, Selçuk hükümdarı Alâaddin'in kullandığı kürzü, ağırlığını bir kaç misli daha artırarak kolaylıkla kullanmasından dolayı zamanın birinci pehlivanı adını alacak derecede ileri sportmenliği gibi meziyetleri, tarihin cesur ve ateşli deye kaydettiği, Konya-Karaman halkının sevisgini temine kâfi geldi ve nihayet bu diyar, kendi millî varlığından bir parça olan, imparatorluğa bağlandı, Fatih'in muti bir diyarı oldu.

(3) Hammer, C. 3, kitap 15.

Bu tarihi olaydan çıkarmak istediğimiz netice şudur :

XV inci asırda muhtelif siyasi iddia ve davaların gerektirdiği çetin mücadelelere sahne olmakla Konya, daha önceki asırların zenginleştiği maddî varlıklarından gerçi bir çok şeyler kaybetmiştir. Fakat buna karşılık Fatih'in kahraman ve meziyetli şehzadelerine bağlanışında müessir olan milli benliği, devletin iktisadî varlığına eklenen değeri ile imparatorluğun istilâ devrinin ve yükselişinin seyrinde ön plânda gelen amillerden olmuştur. Sonraları dönmelerin, yabancı kandan olanların devlete tahakkümü iledir ki tarihin «ateşli ve cesur» kaydını bilhassa aldığımız bu milli cevher parçası işlenmemiş, ihmal edilmiştir. Bu ihmal olmasaydı bütün yıkımlarına rağmen Konya bize şüphesiz daha zengin millî bir çehre ile intikal etmiş bulunacak; ve belki de Millî Kültür hayatımızın ve idealimizin gerçekten fa'al bir Tûru olmakta takaddüm eyliyecekti, Buna rağmen bir çok cephele haznelerimizi konyunda halâ saklı tutan XV inci asrın bu ateşli ruhuna ve cessor hüviyetine; bu ruh ile hüviyetin yaşadığı muhit üzerine henüz lâaykî veçhile başlarımız eğilmiş, dikkatlerimiz çevrilmiş ve yönelmışmidir?... hayır.

Halbuki cemiyet ve millet hayatımızın atalarımızın kahramanlığına ve ateşli ruhuna, hele dünyanın buhrandan buhrana sürüklendiği şu zamanda ne kadar, hem de ne kadar çok ihtiyacı vardır.

Zamanın Işığından

Ali Rıza Korap

Dehâların İfadesi

Her büyük adam dehâsını formüllerle tesbit edebilmiştir. Meselâ Aristot, insanı «Nutuk sahibi bir hayvan» veya «Sosyal bir hayvan» diye tarif etmekle; Abdülkerimi Ceylî, henüz astrolojinin ve yıldız falının hâkim olduğu bir devirde: «Arza henüz ışığı gelmiyen yıldız var.» Deyip hem ziyanın hızını, hem mesafelerin enginliğini sezmekle; İbni Haldun, tarih eserinin mukaddimesinde, sosyâl hâdiselerin de diğer tabiat hâdiseleri gibi birbirlerine olan zarurî bağılıklarını ilk haber vermekle; Descartes: «Mademki düşünüyorum, o halde varım.» deyip ruhun gerçekliğini isbat etmekle; Lavoisier: «Tapiatte hiç bir şey kendiliğinden ne yok, ne de var olur; her şey ancak şeklini ve yerini değiştirir.» gibi bir ifade ile; Beethoven veya Chopen, basit ses perdelarini birbirleriyle mezcedip, her biri kendi şahsiyet potasında orijinal ahenkler meydana getirmekle..

İşte bütün bu seçkin insanlar öz dehâlarını isbat etmiş oluyorlar. Çünkü bunlar ya doğrudan doğruya hakikatlere nüfuz ettiklerini, yahut yeni hakikatler yoğurabildiklerini gösteriyorlar. Bunların içinde, meselâ Lavoisier'nin sözünü Einstein'ın yeni izafiyet nazariyesiyle tekzip eder görünmesi, değerinden bir şey kaybetmez. Çünkü, yine bir dehâ olan filozof Kant, hakikatlerin bize göre ne kadar izafî, ne kadar elâstikî olduklarını zaten evvelden haber vermişti. Bu işler, birinin mavi rengi, başkasının yeşil rengi haber vermesi gibidir. Maksat bizde renk duygusunu vücuda getiren bir hakikatin varlığını bildirmektir.

Tabiat ve Sosyete

Tabiatla sosyete istekleri arasındaki sathî tezadlar içinde yaşamaya alışmış olan çokluk, daima hayattan şikâyetçi ve ahlâkî

kaidelere bağılılık işinde riyakârdır. Bu çokluk insan tarafı ne zaman ki tabiat ile sosyete isteklerinin öz ve gerçek mânasını anlar ve hakikatte tabiat ile sosyetenin birbirine zıd değil, fakat birbirini tamamladığını anlarsa, o zaman insanlığının tam idrakine varmış olur. Ne yazık ki bu hakikati anlamış insan tarafı henüz pek azdır; o kadar az ki, tarihin bize kaydedebildiklerini adlarıyla sayıvermek bir kaç saniyelik bir iştir.

Maddenin mânâsı

Eğer Kâinattaki madde sırf bir pılıttan ibaret olup yine bundan iharet kalsaydı, belki o zaman bunun o kadar araştırmaya değer bir tarafı olmazdı. Fakat, kayaların arasında bile hayat dediğimiz sırlı terkibi fışkırtan ve bunu «Yosun» yahut «yabani ot» deyip geçiverdiğimiz bir şekle sokan, ektiğimiz karpuz çekirdeğinden yine karpuz vücuda getirip, hiç bir zaman şaşırarak ondan meselâ kavun vermiyen; bir atı, bir köpeği sahibine bağlayan, bir insana, kendi kanunlarından öğrettiği derslerle yeni yeni aletlerle ve yeni yeni zevk eserleri verdiren, nihayet onu kendi âlemi içinde hayran kılan kudret, sonsuz bir zaman perspektivi içinde her vakit araştırılmağa ve incelenmeğe değer. Çünkü tedkik ve tefahhusta yine kendi oluş hallerinin tecellisindendir. Yani bu âlem onu kendi içinden yetiştirdiği insana, yine kendisini araştırma aşkını veriyor.

Bugünkü ilmin haysiyeti

Bugünkü ilim yüz sene evveki ecdadından çok daha olgunlaşmıştır. Fakat bunun asıl haysiyeti, edep ve terbiye noktasıdır: Bu da, bilemediği bir şeyi gelişi güzel inkâr veya ona bir kulp takarak tefsir etmek gibi utandırıcı hatadan çok çekinmesi, kendi iktidarından şükhe etmesini bilmesidir.

İnsanlık — Hayvanlık

İnsanlık şu iki kelime ile hulâsa edilebilir: İzzeti nefis onur ve ferağat. Bunların her ikisi de mânevî hüviyetimizi kurar ve birincisini şahsın kendisine, ikincisi de şahsın başkasına olan vazifesini anlatır. Nasıl ki hayvanlık da şu iki kelime ile hulâsa edilebilir: Acıkma ve sevmek. Bunların her ikisi de hayatî hüviyet olup birincisi feridin muhafazasına, ikincisi nev'in muhafazasına yarar. İnsanlıkla hayvanlık birbirinin zıddı değildir. İnsanda hayvandan fazla olarak, mânevî bir hüviyet var. Hattâ iyi bir insan olmak için ilk önce iyi bir hayvan olmak gerektir.

Acimize dair

En asıl acimiz fenalık yapmak hususundaki acimizdir.

En süflî acimiz iyilik yapmak hususundaki acimizdir.

İnsanın iktidarı

Muktedir insan korkunç olduğu nisbette değil, sevimli olduğu nisbette büyüktür. İktidarıyla sadece korkutabilen insan zararlı bir hayvandan başka şey değildir.

Asıl Ahlâk

İtiyada bağlı pasif ahlâk kâfi değil ve asıl ahlâk bu değil. Sadece büyüğüne itaat gibi. Asıl ve tam ahlâk : daimî cehde bağlı aktif ahlâktır. Sefaleti, ızdırabı önleyecek hareketler ve keşifler hasbî (désintéressé) iyilikler gibi. Pasteur'ün hastalık sebepleri üzerindeki keşifleri ve onun talebesi Roux'nun bilhassa difteri hastalığının aşı ile tedavisini buluşu. İşte bu ahlâk ve bu cehdin eserleri asıl ve aktif ahlâktır. Çünkü ahlâk her şeyden evvel sonsuz bir sempati ve bu sempatinin ilcalarını tahakkuk ettirmeğe azmetmiş bir irade ve bir aksiyon işidir.

Korku ve Utanma

Tehlikelerin en korkuncu utandırıcı hareketler ve akibetlerdir. Korkak olmaktan korkmalı, korkudan değil, utançtan sakınmalı ve korkmasını değil, utanmasını bilmeli.

Üstad İsmail Hami Daşimend'in 13 Mayıs 1942 tarihli Cumhuriyet'de Türkiye kelimesi üzerine neşrettiği bir etüd münasebetile :

Türk, Selçuk ve Kayı isimleri üzerine bir küçük not

M. Mes'ud Koman

Türk, Selçuk ve Kayı isimleri üzerine şimdiye kadar birçok sözler yazıldı, fikirler ileri sürüldü. Hiç bir mütalea serdetmeksizin biz de bunlara şu küçük notumuzla birkaç satır ilâve etmek isteyerek elimizde bulunan yazmalarda tesadüf ettiğimiz sözleri erbabı tetkikin gözleri önüne sıralıyoruz.

* *

(شجرة البشرى حقيقة الخبر) = Şeceretülbeşer fi Hakikat - ül - Haber'in Selçuk taifesi faslından [1] :

« Bunlar her cenk her baskında cümlesi süvari olup gittikleri her yere tiz varup tizce hücumları olmağın bunlara Selçuk kabilesi denüp yiğit ve sözlerine merd kişilerdir »

* *

(تذكرة العبرواصاف بحث الامم والامصار) = Tezkiret - ül - İber vel âsar fi Bahs - il Ümem - i - vel Emsar) in Selçuk Mülûkûnün zuhuru ve menakibleri faslından mealen [2] :

« Bunlara Selçuk itlak edilmesi savleti - şedide sahibi olmalarından kinayedir. Çünkü Oğuz taifesi muharebe ve hücumların kâffesinde süvari olarak bulunurlardı. Başka milletler bunların binicilikteki maharetlerini ve muharebede gösterdikleri sür'at ve hareketi taklid edemezlerdi. Bundan dolayı bunlara Selçuk denilmiştir. »

« Şu halde Etrak ismi ile bunların künyesi sanki kendilerindeki varlıklardan, maharetlerden müstesna fiil ve hareketlerden neş'et etmiştir. »

(1) - Türkçe olan bu eser Ahmet oğlu Hasan oğlu Mehmed Küşteri tarafından 773 H. de yazılmış ve 913 H. de Serdar Kurd Beyin himmetile Ali oğlu Hasan Hüseyin tarafından kopya edilmiştir.

(2) - Arapça olan bu eser Aksaray'daki Sultan Keyhüsrev camii müderrisi İbrahim oğlu Mehmed Şerif oğlu İsmail tarafından 756 H. de yazılmış ve Süleyman oğlu Edhem oğlu Mahmut oğlu İbrahim tarafından da 858 H. de kopya edilmiştir.

«Türk lafzının aslı da küçük dağ anlamında bulunan التوك dendir. El-tevekkü' mukavemet ve itimat demektir.»

«Kayihan, Türklerden bir şahsın ismidir. Baruta Türkçede (kay) denildiği ve bu da onun mucidi olduğu cihetle (Kayihan) ismi kendisine ve kabilesine künye olarak verilmiştir»

Dedikten sonra Kay ismi üzerine diğer iki eserde gördüğü şu malûmatı da ilâve ediyor :

«Fazıl Hacı-i Cihan Münzevi Ahmed'in (تذكرة الوقایع) = Tezkiret-ül-Vekayiinde de şu ibare vardır :

«Barut, Türk imalatındandır. Yerin rutubetinden peyda olan Barutun maddei asliyesine yani küherçileye Türkçede (kay) ve bunu ihraç ve imal edene (Kayı) adı verilir [3]. (Kay) diğer âdi tuzlarla birlikte bataklık mahallerde bulunur.»

«Fazıl Ahmed Nişaburi'nin (كنه الاشياء) = Kûnh - ül - Eşya'sında da şöyle gör-

Barut'da birden iştiâl ve infilak eden bir hassa vardır ki bu, bataklıklarda peyda olan ham baruttur. Barutun icadı Çine isnad olunursa da doğru olmadığı sabittir. Bunun mucidi Türklerdir [4].

«Hicret'den önce altı yüz ellisekiz senesinde icad olunmuştur. Barutu yapana ve onun kabilesine (Kayı) ismi verilmiştir.»

«Kitâb -i- Ayn -ül - Urefâ Min Ensâb - ül - Etrâk'da da:

«Türk lafzının mahrutî dağ manasına geldiği malûmun olsun» diye bir fıkra geçiyor [5].

Türk lafzının Küçük Dağ yahud Mahrutî Dağ mânasına gelişi ile tarihî tetkiklerde Türk'lere «Alpin» Irk nâmı verilmesindeki münasebet incelemeğe ve derinleştirmeye şayan bir keyfiyettir.

(3) - Konya'nın Bozkır kazasında küherçilecilikle meşgul Fart köyünde küherçile amelesine Kaycı, çıkardıkları şeye de kal veya kay derler.

(4) - Seyit Bilâl isminde bir zatın 932 H. tarihli bir notunda aynı sözler (Ahmet Nişaburi) ye atfen söyleniyor. Ve eserinin adı da (كنه الاشياء وفي كنه الازمان) = Kûnh-ül- Eşya ve fi kûnh-ül- Ezman) diye geçiyor.

(5) - Bu eser 1163 H. yılında Konyanın Hoca Faruk mahallesinden Baki oğlu demekle müsteher Ali tarafından Konya ayanı Hacı Abdülfettah Ağa zade Zülfikar Ağa namına Arapça olarak kaleme alınmıştır.

MAHALLÎ İNCELEMELER, FOLKLOR:

ANADOLU AŞİRETLERİNİN HAYAT, ÂDET ve ANANELERİ

KONYA VİLÂYETİNDE TÜRKMENLER

Memduh Yavuz Süslü

— IV —

Türkmenlerin mevkileri hakkındaki malûmata devam edelim :

(Porazlar) namında (Ilgın) da ufak bir köy vardır. Köyün sekenesi tamamen Türkmendir. Vaktiyle Kadınhanı kazasına bağlı (Atlandı) köyünde eğleşirmiş. Sonraları (Porazlar) a yerleşmişlerdir. Türkmen oldukları halde birçok âdet ve an'anelerini unutmuşlardır. Büyüklerine ve geçmişlerine ait hiç bir hatıraları kalmamıştır.

Bu köy (30, 40) haneden ibarettir. Köyün hududu: Garben Çavuşçu gölü, şarkan Gâvur dağı, şimalen ovalık, cenuben dağlıktır.

Bu kısımda da yeri gelmişken (Ilgın) hakkındaki tetkiklerimi kısaca yazmaktan kendimi alamadım :

Ilgın Kazası : Ilgında harsî tetkikat yapmak ve mahallî lehceleri toplamak için vaktiyle çok çalıştım. Fakat vesaitsizlik yüzünden mesaime fazla bir tecazip vermek imkânını elde edemedim.

Ilgın, gerek coğrafi ve gerekse tarihi kıymetleriyle tetkike şayan bir yerdir. Kadınhanı istasyonundan sonra gelen kasabanın, Haydarpaşaya olan mesafesi (632) kilometredir. Rakımı; (1029) metredir.

Kaza merkezinin umumî nüfusu :

(1929 yılı içinde) 2998; kazaya bağlı nahiyelelerini ve köyleri de hesaba katarsak umumî nüfusu (32867) den ibarettir. Kesafeti nüfus (15) i bulmaktadır. Mesahai sathiyesi (2190) kilometre karedir. Toprağı çok münbit ve her türlü ziraate elverişlidir. Son zamanlarda memnuniyeti mucip olacak derecede şeker pancarı yetiştirilmektedir. Dağlık kısımlarında zengin ormanlar vardır. Çam ve meşe ağaçları mebzuldür. Çavuşçu gölünden balık sayd olunur. Yapılarda ve ağılların etrafını çevrelemekte kullanılan kamış, bazı köylerde de dokunup (Kapaklı köyü) ticarete sevk edilen haşır sazları da bol miktarda yetişir.

Kasabanın biraz ötesinde bulunan ve Sahib Ata (Fahrettin Ali) nin yaptırmış olduğu kaplıcanın terkipatında kükürt ve çelik vardır. Suyun hararet derecesi (38) dir Cilt hastalıklarına, romatizmaya karşı şifalı bir tesiri görülmektedir.

Hamamda kalacakların ikametlerine mahsus odalar var ise de tepeden tırnağa tamire muhtaç bir durumdadır. Yaptığım tetkiklere nazaran Ilgın'ın bir ismi de (Abıgerm) dir. Bu ismin ılıca ile vechi münasebeti olmak gerektir.

Başka başka geçmiş milletlerin; birçok asırlar geçtiği halde kaybolmayan eserleri el'an mevcut bulunmaktadır. Bu kabil âsâra ait kitabelerden bir kısmını ilim ve fikir rehberlerimizden üstat Naci Fikret Baştak'a vaktile takdim eylemiştim.

(Ilgın) kelimesi hakkında muhtelif lûgat kitaplarına muracaat ettim. (Ilgın yahut Yılgin) namında bir ağacın veya saz cinsinden bir nebatın adı olduğunu öğrendim.

Mezkûr ağaç ufacık bir yelden hemen müteessir olurmuş. Ekseriya sulak arazide yetişmiş, ihtimal dahilindedir ki (kazada) eskiden böyle bir ağaç mevcut imiştir. Kasabanın tam ortasında (Selçuk) Türklerine ait piramit şeklinde kümbetli bir imaret vardır.

Türk mimarî sanatının bir şaheseri olan imaretin kapısı, birbirleriyle çok güzel ve ahenkli bir üslûp ve tarzda kaynaşmış motiflerle süslü ve bezelidir. Kemerindeki kitabeye göre (675) hicri tarihinde yapılmıştır. Mezkûr imaretin şarka bakan penceresinin; süveleri pek itinalı bir şekilde çiçek ve nakışlarla; Türk'e has bir zevkle işlenmiştir. İlk bakışta mihrabe benziyen bu pencerenin, üst süvelerinin birleştiği ve kemerleştiği noktanın tam merkezinde (Kabartma bir insan) başı görülmektedir. Ve fakat bu güzel baş, taassubun çelik tırnaklarıyla (çırmlanmıştır). Kaşlar, gözler ve burun üzerinde tırnak izleri müşahede olunmaktadır.

Kümbedin zemin katında harap bir merkad vardır. Kabirde (Allah) lafzından başka hiç bir yazıya tesadûf edemedim.

Burada gömülü olan zâtin (Şeyh Bedrüddin) olduğu halkın çoğunluğunca kabul edilmektedir. Hattâ Ilgın kazasında bu nam ile anılan ayrica bir mahalle de vardır. (Devam edecek)

(*) "45., sayılı mecmuadaki makalemin altına son yazılmış ise de bu bir yanlışlıktır. Türkmenlere dair hazırladığım etüd bir hayli devam edecektir.

M. Y. S.

KONYA

"Radyomuzda ziraatçı Bay Ali Rıza Uluçam tarafından yurdumuzun muhtelif güzel köşeleri hakkında faydalı konferanslar verilmekte olduğu malumdur. Bunlardan Konya üzerine olanının kısaltılmış bir suretini Radyo mecmuasının 8 inci sayısında gördük. Oradan aynen sülunlarımıza naklediyoruz."

(Mecmua)

Konya, yurdun ortasında ünlü, şanlı, koca bir ülke gibidir. Konyayı kurulduğu bozkırın ortasında, kendi büyüklüğünde kırılmaz, ölmez dikili bir taş benzemek daha doğrudur. Bu taşın üzerinde yiğit bir millet dikilir. Yine bu taş, temele girerek dayanç, yapı harcına takılıp bağ olmuştur.

Konya, Anadolu'nun çelikten düğümü, en pek bir noktası, belkemiğinin polattan halkasıdır.

Konya, Türkün gövdesinde tok tok çarpan, en sağ işleyen bir yürektir. Tık taklarını yer, gök işitir.

Konya, Türkün en zengin buğday ambarıdır. En zorlu, vergili yazılar burada serilir. En tâplu, verimli sürüler düzlerinde otlar. Dağların en yüceleriyle çevrilidir. Suların en büyükleri burada göllenir. Taşlar, en değerli madenler olur. İklim burada çok çetindir. Çorak, kurak denen ıftıraları Türk burada yenmiştir. Zor, burada dirilerek Türk gücü olmuştur.

Konya'nın alanlarında, kanter içinde toprakla güleşen çiftçiye görmeyenler, bu acı kuvveti kavrayamazlar. Ekmek burada diş, tırnak, kol, baldır. ayak zoriyle taştan çıkarılır.

Konya'nın buğdayı, terle sulanır da, ondan özlü ve tatlı olur. Zaten Türkten başkası da bu zora dayanamaz, bu ülkede yaşayamazlar.

Kışlar burada dondur; Köylüyü ısıtan, sıcak kamıdır. Yazlar burada kavurucudur; çiftçiye serinleten yiğit soyudur.

Toprak, burada pek katıdır. Onu koparan demir koludur, Gök burada, yıl dokuz ay bulutsuzdur. Ouu nemlendiren, gönül ferahlığı, alın teridir. Yel burada ateşli eser. Gün kadar, tozlar boğar. Bunlara dayanan yüzlerin sertliği, göz pekligidir, Baharlar, burada çok nazlı gelir. Gölge, çiçek ve su özlenir, Ağacın kıymeti, suyun değeri burada verilir.

Akşamacak güneşin altında, kırım yüzünde pek direnişle tarlasını işliyen çifçi, mola verince tek söğüdün dinlendirici gölgesi altında, serablanan uzakları seyrederek bir hoş keyiflenir.

Meyve burada şekerlenir, ballanır. Sebzenin lezzeti en çok alınır. İyiye, serine, bağa, bahçeye, hep güzellere yine burada çok özenilir. Düşgünlük edilir, içten sevilir.

Hunlar, garb memleketlerine yaptıkları akınlarda atlı medeniyetin bütün izlerini Avrupaya kadar götürmüşlerdir. Uygur Türklerinin medeniyet bakımından Avrupaya üstünlüklerini yine onların âlimleri kabul etmişlerdir. Türkler, dünyanın en iyi çiftçileri, işçileri idiler. Ziraat onların elinde fen şeklini aldı ve zenginleşti. Türlü hayvan yetiştirme çok uğraştıkları işlerdendi. Yasemin, kırmızı ve beyaz kamelya, mavi, sarı güller.. Pirinç, şeker kamışı, dut ağacı, safran, kenevir, portakal, kaysı, hurma, kuşkonmaz, enginar, fasulye bunların eliyle Avrupaya getirilmiştir. At, koyun da böyle; atalarımız olan eski Türklerle Anadoluya gelmiştir. Türkleri insanlık ve tarih en çalışkan, medenî iş adamları olarak tanımıştır. Şimdi de böyle. Konya'da çalışan Terk çiftçisi sabanın peşinde koyunu bırakmamış, kıtlık, kuraklık ve savaşlar kibi kara günleri için onu dost ve dayanak yapmıştır. Bu düşgünlüktedir ki; toprağın katısı, günün yakması, demirden gücünü yenememiştir. Türk dayanmış, kendisine yetmiştir. Türk Konya ilinde en iyi göllenip durulmuş, kan, gövde ve soy güzelliğini göstermiştir. Canından artık sevdiği buğday ve koyunları da bu yurt parçasında toplamıştır.

Türkün kan ve mal pınarlarının başı Konya'dadır. oradan dağılır.

Ali Rıza Uluçam

Mukaddes Vatan

«Düşmanın ülkesi viran olacak!
Türkiye büyüüp TURAN olacak..!»

— Ziya Gökalp —

Göz yaşıyla yuğrulan ekmeğe el sürme sen,

Erkek: Alın teriyle aşına tuz katandır!..

Bir soysuza uyup ta ecdâdına ürme sen,

Çünkü soysuz: Parayla namusunu satandır!..

Sen çadırda doğarak at üstünde ölemsin,

Türklük için ağlayan, Türklük için gülemsin!..

Saldırıncı dünyayı bin parçaya bölensin,

Sana bu hızı veren, bil ki, ULU ATA'dır!..

Orhan bilir ki senin gözün tok, gönlün hoştur,

Arslan yatağı dağlar seni bekler bomboştur,

Bu boşluğu doldurmak için durma, at koştur,

Türk oğlu: TURAN diye her an kalbi atandır!..

AKIN var arkadaşlar! Doğduğumuz özyurd'a,

Şahlandı benliğimiz koşuyoruz BOZKURD'a.

İnlerken TURAN KIZI durulurmu hiç burda?..

Türk: Doğduğu Ülkede güneş gibi batandır!..

Çıktı kılıcım kından, gerildi gümüş yayım,

Kopuz'umun sesine ses verecek ALTAY'ım.

Dönmem asla yolumdan, olsa da ecel payım,

Kahraman: Ülkü için topraklarda yatandır!..

Yaslanma TURAN KIZI! Mutlak Güneş doğacak,

Damarlarımdaki kan düşmanları boğacak,

Kartallar yuvasından kargaları koğacak,

TURAN: Bütün Türklere Mukaddes Bir Vatanıdır!..

Cemal Oğuz Ocal

Sir James Redhouse

Dördüncü Türk Dil Kurultayı'nın toplanmak üzere bulunduğu bir sırada Londra'da Türk dili öğretmek için ders açıldığını ve bunun törenine Büyük Elçimizde iştirak ettiğini gazetelerde okuduk.

İngilizlerin eskidenberi Türk diline ehemmiyet verdikleri malûmdur. Bu vesile ile dilimiz üzerinde derin tetkiklerle emsalsiz eserler vücuda getiren ve onlara bakarken kendisine karşı hayranlık duyduğumuz Redhavs'un ismini anmak istedik. Bunun içinde bu zat hakkında vaktile Akşam Gazetesinde çıkan bir yazıyı aynen naklettik. Bu yazının altlarına icabeden notları ve nihayetine de ehemmiyetine binaen İngilizceden Türkçe'ye olan lûgatına başına arap harfleriyle yazılmış bulunan mühim mukaddimeyi yeni harflerimize çevirerek ilâve ettik.

Londra'daki halkevimiz Dil Edebiyat şubesi azalarının makalede bahsedilen büyük ve mühim eser hakkında ilgilenerek bizi aydınlatmalarını dileriz.

M. Mes'ud Koman

* *

« Şehrimizde çıkan Fransızca Realite mecmuasının son sayısında Redhouse'ın (1) tercümei haline dair bir makale vardır.

Redhavs ismi, memleketimizdeki İngilizce bilenlerce hatırlanmamak mümkün değildir. Çünkü onun yarım asırdan fazla bir zaman evvel neşrolunan İngilizce - Türkçe Türkçe - İngilizce lûgat kitaplarının yerini tutacak henüz mükemmel bir Lûgat çıkmadı, ve onlara muracaattan hâlâ müstağni kalamadık. (2) Makalede 1811 de doğup 1891 de ölen (3) Sir James Redhouse'ın hayatından kısaca bahsolunuyor.

(1) — İngiliz diplomatı ve şarkiyatçısı. Hariciye nezaretinde ateşe ve aynı zamanda şark lisanları mütercimi idi. M. M. K.

(2) — Türkçeden İngilizceye lûgatı (كتاب معاني اللغة) olup 2224 büyük sahife ve İngilizceden Türkçeye olan lûga'ı da (كتاب لهجة الماني) 827 büyük sahife tutmaktadır. Sonuncuda "Lehcenin istimaline muktazi olarak İngilizcenin bazı kavaid-i sarfiye ve nahviyesi beyanındadır." Başlıklı 13 sayfalık güzel bir ilâve vardır. M. M. K.

(3) — 1892 dedir. M. M. K.

Bu hikâyenin bizi alâkadar eden en mühim kısmı Redhavs'ın bir kaç defa memleketimize gelerek muhtelif işlerde ve bilhassa Babîlîde çalışmış olması, hattâ bir ara on dokuzuncu asır ortalarında Osmanlı imparatorluğu ile İran arasında aktedilen mukavele müzakeratına iştirâk etmiş (4) ve bu işle dört sene Erzurumda bulunurken bir lûgat kitabı ile bir de Osmanlı dil grameri (1846 da Pariste basılmıştır yazmasıdır. (5) Vakıa (Redhavs) in yukarıda söylediğimiz iki büyük lûgatı bu çalışmaların en başına konulacak eserler olduğunu biliyorduk; hele Türkçeden İngilizceye büyük lûgat bizim eski eserlerde, meselâ Vak'anüvis tarihlerindeki kelimelere varıncıya kadar ihtiva ettiği cihetle, İngilizce bilen gençler için Kamuslar, Ahteriler, Burhan-ı kat'ları kıstırmağa lüzum bırakmayacak pek faydalı bir eser olduğunu takdir ediyorduk.

Şimdi bu makale ile öğreniyoruz ki Redhavs 1851 senesinde Paris kongresi (6) müzakeratına da filen iştirâk ettikten sonra artık İngiltereye avdet ve Londranın Kilburn mahallesinde ikamet ediyor, ve Türkçeye cidden merak saran bu zat yine lûgatacılık mesleğine devam ederek Türkçeden İngilizceye, İngilizceden Türkçeye olmak üzere gayet mufassal iki lûgat daha yazmağa başlıyor.

Makale sahibinin ifadesine göre bu eserin Türkçeden İngilizceye olan kısmında Osmanlı, Şark Türk lehceleriyle Arapça ve Farsca kelimeler, hattâ Kur'andan kelimeler ve misaller, şairlerden şevahid (misaller) konulmuştur. Eserin büyüklüğünü göstermek için makale muharriri bazan bir kelimenin elli sahifelik izahatı olduğunu da söylüyor. Fakat acınacak şeydir ki Redhavs 1851 den 1890 veya 1891 e kadar bu esere devam ettikten sonra - galiba seksen senenin verdiği zaaf ile - artık bu işi başarmaya muvaffak olamayacağını anlayarak bırakıyor ve o sene vefat ediyor.

Bu vefattan belki daha feci olan bir şey de bundan sonra vaki oluyor: Muellif, eserin İngilizce kısmını ihtiva eden ciltleri Londra'da British Muzeum'a tevdi ederken on iki ciltten eksik olmayan Türkçe kısmında İstanbul'da Yıldız kütüphanesine gönderiyor.

Maalesef bugün bu on iki ciltten Yıldız kütüphanesi kitapları arasında hiç bir eser yoktur. Makale muharriri bize bu acıklı haberi verdikten hemen sonra bugün elimizde bulunan Türkçe - İngilizce lûgatı neşredenlerin ellerindeki müsveddele bulunan bir çok tarihî, coğrafi ve sair malûmatı hazf ettiklerini de söylemesine nazaran asıl müsveddenin bunların eline geçmiş olması ihtimali hatıra geliyor. Halbuki öğrendiğimize göre bu müsveddelerden, Türkçe - İngilizce lûgatı neşreden Bible House müessesesinde de bir eser yoktur. O halde bu müsveddeler ne oldu?, Bunları aranarak bugün bize düşen bir vazifedir. Çünkü muellif eserini o zamanki hükümdara (7) göndermekle onu bizlere hediye

(4) 1847 dd akdolunan bu muahedenin müzakerelerine faal bir surette iştirâk ettiği gibi 1857 de İngiltere ile İran arasında akdolunan muahedenin yapılması müzakeratına da Lord Cowley'in muavini olarak iştirâk etti. M. M. K.

(5) — Bu kitab Fransızca olarak neşredilmiştir. M. M. K.

(6) — 25 Şubat 1856 dadır. M. M. K.

(7) — Sultan Abdulhamit II. M. M. K.

etmiş demektir. Evvelâ müsveddelerin buraya gönderildiği haberini tevşik etmek lâzımdır. Çok galip bir ihtimale göre eser Londradan buraya bizim sefaret vasıtasile gönderilmiş olacaktır, O halde hariciye arşivinde sefaretin bu on iki cildi getiren tahrirâtı bulunmak gerektir; bunun tahkiki ise kolaydır. Eğer hakikaten böyle bir eser gelmiş ise ne-relerde kalmış olduğunu düşünmek ve türlü vasıtalarla araştırmakda bizim borcumuzdur.

Mamafih o on iki cildlik büyük eseri bulamasak bile büyük Türkçe-İngilizce lûgatını - tabii bugünkü ilmi şeraite uydurarak - Türkçeye çevirip neşretmekte eski edebiyat ve tarihleri okuyacak talebeye büyük bir kolaylık olacaktır.

British Muzeum'da bulunduğu söylenen kısımdan da İngiliz müş-teşrikleri her halde istifadeyi düşünmelidir. Velhasıl memleketimizi, dilimizi pek çok sevmiş olan bu zatın diğer eserlerinin bir koleksiyonunun da tedarik edilerek kütüphanelerimize konulması kadirşinashık olur.» (8)

* * *

المقدمة

بسم الله الرحمن الرحيم Binsekiz yüzelli altı senei milâdiyesinde mütekevvin ahvali poetikiyenin teşvikine ittibaan müellifi kitab Türkçe ve İngilizce bir kıt'a lûgat kitabı telif ve bunu iki cild üzere tertibederek birinde İngilizce kelimatını Türkçe ile ve diğerinde Türkçe elfazını İngilizce ile tâbir ve izah ve her birinde dahi Türkçe kelimatının asıl imlalarından başka sureti telaffuzlarını Avrupa hurufatı vasıtasile kayıt ve iş'ar etmiş idi.

İşbu kitabın te'lifinden murad İngiltere zabıtanı ile gayrilerden Türkçe tahsiline râğbet edebilecek kesana teshili tarik ümniyesinden ibaret olup yoksa İngilizce tahsiline hahişkâr olan Osmanlular için kitab, mezkûrda bir nevi teshilâtı mahsusa irâ'e olunmamış idi.

Kaldığı zikrolunan lûgat kitabı hemen neşir ve ilân olunacak hengâmda asıl tasnifine bâis bulunmuş olan ahvali âlem kalıbı ahara if-rağ olunub İngiltere donanması ile asâkiri berriyesi memaliki devleti Osmaniyeden bilmuâvede bunların tahtı idarelerinde bulunmuş olan Osmanlı asâkiri-muavenesinin dahi irca'ı vuku'bulmağla artık mezkûr kitab satılmayup sahibinin elinde kalacağı ve bu iki lisan üzere daha mükemmelce bir lûgat kitabının te'lifine kat'a hacet kalmıyacağı umuru vazıha hükmüne girmiş gibi göründü.

Ve lâkin... hakikat halde kazıyye bil-akis oldu yâni ecnad-ı-müttefikanın (9) semere-i-batş ve satveti olarak Devleti Osmaniyenin adüvvü

(8) - Redhaus'un bizi alâkalandıran diğer eserleri de şunlardır:

1853 de basıdıldığı Türkçede kullanılan Arap ve Acem kelimeler için lûgat, 1855 de Kırım seferine iştirak edenlere mahsus bir lûgatçe, 1880 de basılan Türk şiirinin nevileri ve sistemleri.

M. M. K.

(9) Türk, İngiliz, Fransız ve İtalyan silâh arkadaşlığı demek isteniyor. M. M. K.

mülkisi (10) vâkıâ rûcatı kâhkar ile muztar kılınmış isede memaliki devlet Osmanıye dâhilinde diğer bir-cihâda ikdam yâni tağmidi süyûf ile ecilleyi kütüb ve aklâm mehamına teşmir sak-ı-ihtimam olunmak lüzumu bâki ve paydar idi Şöyle ki Bahr Muhiyât-ı-Garbinin mâvera-sında olan kıt'a-i-meskûne de İngiltere yavrusı mekâmında mütehaddis bulunan Cumhur-u-Kebirden gelmiş çend nefer erbabı gayret müddeti medidedenberu İstanbulda ve memaliki devleti Osmanıyenin diğer bazı mahallerinde ittihaz-ı-mekân edüb ermeni milletine dünyeviyat ve üh-reviyat babında ulum ve fûnun-u-hâliyyeyi talim ve telkiyn hizmetine sarf makdurdan fazla Osmanlı milleti galibesıyla bunun zir-i-dest-i hü-kûmetinde olan milel ve tavâifi adide ile sed-i-reva-bit-i-dosti ve mu-vanesete iğtinamı fırsat zımnında dide küşayı intizar eylemiş olmağla zikrolunan Amerikalı hayır hâhânı ile (11) lâyenkatı, tekessür it-mekde olan Osmanlı dostları beyninde mütekevven bulunan münase-bat-ı-hâlise ve zikrolunan Osmanlı dostlarının gerek İngilizce tesânifi-nin mezaminini ve gerek İngilizce tekellüm eden akvam ve milelin ef-kârını tahkik ve tetkik babında hâhiş ve râğbetleri bir kerteye varmış idi ki ümniyei mezburenin husulünü teshile münasib olabilecek esbab-ı-mevcudeyi ihzardan başka ingilizcenin emr-i-tahsiini alelumum Osman-lu milletine teshil sadediyle iki lisan üzere müstakil bir takım kitabın tasnif ve ihtâs'ı lâzımeden adolundu. Hususa ki Rusya seferinin bertaraf kılınmasıyla beraber Ulûm ve fûnun-u-mütenevviayı tahsil memuriye-tiyle Bab-ı-âli küttabından ve Tophane ve Tersaee-i-Âmire müstahdemi-ninden otuz kırk nefer şakird canibi Devlet Osmaniyeden İngiltereye tayin olunmuş ve ba'de ezin diğerlerinin dahi olvechile tesyârı me-mul bulunmuştur. İmdi mârûzzikir Amerikalı hayır hâhânın işbu ümniyei cedidei müstahsenelerini kuveden fî'le ihraç hususuna mu-avenet etmek sadediyle İngilizce ve Türkçe tasanifi encumeni laka-biyle Londrada bir encumen tertip olunub mezkûr kitablari ve memaliki devleti osmaniyeden lüzumu müşahade olundukça bunlara mümasil baş-ka umur-u-hayriyyeyi meydana getirmek için iktiza edecek akçenin cem'ine teşebbüs olundukdan sonra balâda beyan olunan İngilizce ve Türkçe lûgat kitabının satılmamış olan bilecümle nushaları sahibinden iştirâ olunarak İstanbulda tertib olunmuş diğer bir encümene gönderilüb bir taraftan iki lisanın buna mümasil sair kütüb - ü - lâzimesinin ihtasına sarf olunmak üzere sermayenin mümkün olan miktarını iade etmek ve diğer taraftan dahi İngilizce lisanının tahsilini ve kütübü âdiye ve diniyesinin kiraat ve mütaleasını mehma emken teshil ve ta'mim etmek üzere me-zkûr kitablari bey' ve fûruhtu ve yahud icab hâle göre başka dürlü neş-rolunmaları mezbur encümene sipariş olundu.

İşbu lûgat kitabını berveçhibâlâ mübayaası mezkûr encümenin hu-sul-ü-meramına her ne kadar tizelden küllî bir medar olmuş ise de di-ğer mükemmelce bir lehcenin lüzumu derkâr ve bu lehcenin cildi eve-linde İngilizce kelimatın suret-i-telaffuzlarını kayd ve tahrir ve manâyı lûgaviye ve mecaziye ve istilâhiyelerini tefrik ile beraber tabirat-ı-mü-rekkebelerinin künhühakikatlerini irâe ve darb-i-mesellerinin de kayıkını

(10) - Rusya kasd olunuyor. M. M. K.

(11) - Misyonerler maksuddur. M. M. K.

İsaabirle Osmanlı şakirdanı hakkında İngiliz lisanının esbab-ı tahsilini mümkün mertebe ve suret-i mahsusa üzere teshile sa'y olunmak evleviyeti aşikâr olup bundan başa dahi kavaid ve tarifatları Türkçe olarak mübtediler için İngilizcenin bir kıt'a kıraat kitabı ve bir kıt'a sarf ve nahiv ve diğer bir kıt'a dahi işbu iki lisanın mukâleme kitaplarının te'lifine mübaşeret olunmak mukteziyatdan görülmüş idi. Bu kadar kitabın te'lifiyle tab' ve neşri maddesi mesarif-i külliyyeye tevakkuf eyleyeceği beyandan müstağni olup iktiza edecek mebalığın cem'i dahi hayli vakte muhtac olacağı bedihi ise de bunun istihsaline muavenet olunmak hususunda bir alay dostân tarafından i'tayimevâid olunmuş olduğu halde ekseriya Londrada sakin olmayı i'tiyad etmiş bir nefer Amerikalı bazirgânı canibinden mingayrı memul vukûbuların va'di kerimâne iktizasınca bu babda mesarifi mukteziyenin tesviyesini kâmilen kendi uhdesine alacağı mukarrer bulunduğundan artık sairin tarafından muavenete kat'i lüzum kalmadı.

Binaenaleyh sâlifizzikir müptedi kıraat kitabı ile mukâleme kitabı Londrada tiz elden te'lif birle tab-i-temsîl olunduktan sonra intişar ve istimalleri zımında İstanbul'a gönderilmiş ve İngilizcenin sarf-ı nahiv kitabının te'lifine ise belde-i tayyibe-i mezburede mübaşeret olunmuş olduğundan leheenin tasnifine dahi mukaddemce başlanılmış bulunmağla artık ikmâline sa'yü gayret kılınarak kırkyedibin kelimatın maanisişamil olmak üzere bu def'a itmamı müyesser olup — Lehcet-ül-Maanî — ismiyle tevsim ve tesmiye olunarak mütaleasına râğbet edenlere arz ve takdimi hususuna mübaderet kılınmıştır.

İmdi müellifin bin sekiz yüz elli altı senesinde vukubuların va'di iktizasınca lûgat kitabının daha mükemmel bir nushasının tertibi lüzumu müşahade olduğunda sarf-ı makdur ile tasnifine say ve gayret ideceği musarrah bulunmuş ve mumailiyyin mezkûr va'di bu minval üzere fi'le ihrac olunmuştur. İşbu İngilizce - Türkçe lehçenin kıtasile ahaval-i sairei te'lifiyesine göre havi olduğu şeylerin mehma emken mükemmel olmasına itina olunarak, şöyleki lehcei mezkûre derununa ulum ve fûnun-u âdiye istilâhatının ekserisi ve ta'birat harbiye ve bahriyenin hayli bir mikdarını derc ve ilâveye veriş-ü-himmet kılınmış olup fakat mezkûr istilâhatın müradifleri bulunan Türkçe ta'biratının ba'zısı bilinemediğinden ta'rif ve tahdid-i mânâ ile iktifa olunub tarif-ı mezbure vasıtasıyla Osmanlı talibinin kendi mâlûmatından istilâhat matlubenin ikamesine destres olabileceği memul ve filvaki ulum ve fûnun-ü-cedidenin nice nice istilâhatının Türkçeleri henüz ihtira, ve istimal olunamamış ise de Osmanlı ve Avrupalı ârifânı canibinden müştereken bu noksanın ikmâline imâlei efkâr olundukça husul-ü-matlaba bundan böyle vechi külli üzre muvaffak olunabileceği aşikârdır.

İşte İngilizce lisanının tahsili sair Avrupa lisanlarına nisbetle işbu te'lif-i-cedid yardımıyla Osmanlı hakkında fimaba'd emr-i-yesir görüneceği memul olup lâkin Osmanlıcanın tahsilini İngilizlere göre bu derece teshil maddesi daha henüz layıkıyla mütalaa olunamamış olduğundan bu meselenin hüsnü husule makruniyeti müellif tarafından müstakbele ihale kılınmıştır.

An Londra fi Kânunevvel sene 1860

Yurdda radyo makinesi mevcudiyle dinleyicileri miktarı hakkında Başvekâlet istatistik umum müdürlüğünün himmetiyle tesbit olunan istatistik malûmatı vilâyet itibariyle Radyo mecmuası neşretmektedir. Bunlardan vilâyetimize ait olanının aynen sütunlarımıza naklini fayda gördük :

“Mecmua,”

YURDDA RADYO VE DİNLEYİCİLER

KONYA VİLÂYETİ

Yurdda radyo dinleyicilerine ait verdiğimiz bilgilere, bu ay da Konya vilâyeti anketiyle devam edeceğiz. 1941 yılında neticesi alınmış olan bu ankete göre Konya'nın merkez kazasında 986 radyo vardır. Merkez kazası köylerinde 9 radyo bulunuyor. Akşehirin merkezinde 204, köylerinde 42; Beyşehirde 9, köylerinde; Bozkır'da 7, köylerinde 10; Cihanbeyli'de 12, köylerinde 30; Çumra'da 16, köylerinde 10; Ereğli'de 149, köylerinde 5; Ermenak'ta 30, köylerinde 6; Hadim'de 6, köylerinde 6; Ilgın'da 21, köylerinde 18; Karaman'da 146, köylerinde 5; Kadınhanı'da 9, köylerinde 15; Seydişehir'de 6, köylerinde 7; Karapınar'da 7, köylerinde 3 radyo olmak üzere Konya Vilâyetine bağlı kaza ve köylerde 797 radyo vardır. Bütün vilâyette 1783 radyo bulunmaktadır.

Sahiplerinin tahsil dereceleri :

Konya merkez kazasındaki radyo sahiplerinden 189 kişi ilk, 235 orta, 86 lise, 60 meslek, 315 yüksek tahsil görmüştür. 7 radyo sahibinin tahsili belli değildir; radyosu olanlardan 99 kişi de tahsilsizdir.

Vilâyetin diğer kaza merkezlerinde radyosu olanlardan 194 kişi ilk tahsilli, 134 orta, 61 lise, 32 meslek, 120 yüksek tahsillidir. 7 radya sahibinin tahsili belli değildir. 91 kişi de tahsilsizdir.

Vilâyetin köylerinde, radyo sahiplerinden 58 kişi ilk tahsilli, 15 orta, 2 lise, 1 meslek, 7 yüksek tahsillidir. Tahsil yapmamış olan 91 radyo sahibi olduğu gibi, bir tane de tahsili belli olmayan radyo sahibi vardır.

Konya merkez kazasında, radyosu olanlardan 1 kişi zirratle, 66 sanayile, 264 ticaretle, 20 nakliye işleriyle meşgul olmaktadır. 495 kişi de serbest meslek sahibidir. Radyo sahiplerinden 140 kişinin belli mesleki yoktur.

Vilâyetin diğer kaza merkezlerinde, radyo sahiplerinden 17 kişi ziraatle, 53 sanayile, 262 ticaretle, 8 nakliyecilikle, 2 şahsi hizmetle meşguldür. 214 serbest meslek sahibi vardır. Radyosu olanlardan 66 kişi mesleksizdir.

Konya vilâyetinin köylerinde radyo kullananlardan ziraatle 24 kişi, sanayile 2, ticaretle 20, nakliye işleriyle 1 kişi meşgul olmaktadır. Serbest meslek sahibi 55 kişi, mesleksiz 73 kişi vardır.

Radyo dinleyenlerin sayısı :

15 yaşından büyük olarak Konya vilâyetinin merkez kazasında 3252, merkez kaza köylerinde 10, Akşehir'de 619, köylerinde 54; Beyşehir'de 5, köylerinde 14; Bozkır'da 9, köylerinde 14; Cihanbeyli'de 27, köylerinde 29; Çumra'da 45, köylerinde 12; Ereğli'de 433, köylerinde 11; Ermenak'da 84, köylerinde 10, Hadim'de 11; Ilgın'da 42 köylerinde 25; Karaman'da 424; Kadınhan'da 15, köylerinde 32; Seydişehir'de 13, köylerinde 12; Karapınar'da 16 kişi radyo dinlemektedir. Bütün vilâyette radyo dinleyenlerden 521 kişi 15 yaşından büyüktür.

15 yaşından küçük radyo dinleyiciler :

Konya merkez kazasında 1294, merkez köylerinde 6, Akşehir'de 320, rinde 44; Beyşehir köylerinde 13; Bozkır'da 12, köylerinde 7; Cihanbeyli'de 15, köylerinde 20; Çumra'da 19, köylerinde 16; Ereğli'de 231, köylerinde 10; Ermenak'da 49, köylerinde 7; Hadim'de 10; Ilgın'da 29, köylerinde 14; Karaman'da 299; Kadınhan'da 9, köylerinde 37; Seydişehir'de 8, köylerinde 4; Karapınar'da üç kişi vardır. Bütün Konya vilâyetinde 15 yaşından küçük olmak üzere 2526 kişi radyo dinlemektedir.

Radyolar ne ile işliyor ?

Konya vilâyeti içinde elektrik ile işliyen radyoların sayısı :

Konya merkez kazasında 971, Akşehir'de 199, Ereğli'de 147, Ermenak'da 30, Karaman'da 141 dir.

Akümülatörle işliyen radyolar : Konya merkez kazasında 15, merkez kaza köylerinde 9, Akşehir'de 5, köylerinde 42; Beyşehir'de 9, köylerinde 9; Bozkır'da 7, köylerinde 10; Cihanbeyli'de 12, köylerinde 30; Çumra'da 16, köylerinde 10, Ereğli'de 2, köylerinde 4; Ermenak köylerinde 5; Hadim'da 6, köylerinde 6; Ilgın'da 21, köylerinde 18; Karaman'da 5, köylerinde 5; Kadınhan'da 9, köylerinde 14; Seydişehir'de 6, köylerinde 7; Karapınar'da 7, köylerinde 3 dür.

Konya Vilâyeti içinde, kulaklıkla yalnız Ereğli köylerinde 1, Ermenak köylerinde 1, Kadınhan köylerinde 1 radyo vardır.

BİR NOT

Geçen nüshamızda Hamit Bey'in ismi geçen ve Anadolu tarihi için pek mühim bulunan bir vakfiyeden bahseden yazımızda iki eksiklik olmuştur.

Sultan Abdülaziz devrinde bu makalemizde bahsettiğimiz aynı vakfiyenin, bir berat alınmak için meydana çıkarıldığı ve bu vesile ile Konya vakıflar dairesinin 5 No. lu defterinin 93 üncü sahifesine diğer bir suretinin tekrar kayıtlı bulunduğu işareti unutulmuştur.

Bir de arabiyülibare olan vakfiyenin 4 üncü satırındaki «مزرعة در بند» den sonra «غمری» gibi okunan bir kelime var. Bundan sonra «الشهير بحقوقير» cümlesi gelmektedir. Bu vesile ile verilen beratı da aynen buraya naklettik.

M. Mes'ud Koman

Eddai
ve enelfakir elmüfettiş
el umurul evkaf
Şerif Muhammed
gafferelehû

Sureti Beratı Âlişan

Bin iki yüz yetmiş yedi senesi zilhiccei şerifesinin onbirinci günü tahtı âli bahtı osmanî üzere cülûsu humayun vaki olup umumen tecdidi berat olunmak kaidei mer'iyeyi saltanatı seniyyeden bulunduğu binaen Uluborlu-kazasına tabi Gençler karyesinde vaki Koyun Gözü demekle maruf mezraa vakfının vazifei muayyene ile berveçhi meşrut rubu hisse mezraadarlık ciheti mutasarrıfı evlâdı vakıftan işbu rafii tevfiiki refik refiüştanî hakanî Murad Molla hanı Kah şeyhi Eşşeyh Muhammed Arif bin Seyyid şeyh hacı Muhammed Murad zeyde ilme nin yedinde olan atik beratı bittakdim tecdidi rica olunmaktan naşı kuyuda müracaat olundukta rubu hisse ciheti mezkûre bin iki yüz yetmiş iki senesi Muharrem-ü-l haramının beşinci günü tarihile elyem uhdesinde olduğu tebeyyün etmiş olduğundan kaydı atik beratı mucibince tecdidine dair beratı şerifim ita olunmak babında sadır olan fermanı âlişanım vechile tecdiden beratı humayunumu verdim ve buyurdum ki mumailleh uslubu sabık üzere rubu hisse ciheti mezkûre vazifei muayyenesile mutasarrıfı olup işbu beratı âlişanım muğayir tasarrufuna müdahale olunmaya şöyle bileler : Alâmeti şerifeme itimat kılalar tahrir elyevmülhamis aşere min şehri zilhicce sene ihta ve semanin ve mieteyn ve elf.

ESKİ CÖNKLER VE AŞIKLAR

IV

Karaca Oğlan

HAKKI YAZANINDIR

İ. ACZİ KENDİ

Karaca oğlan adıyla anılan bu aşık Anadolunun öz bağrında yetişen; saziyla sözüyle ününü cihana salmış, hatifi bir halk şairidir. Türküleri, koşmaları, o kadar sâde o kadar manalı ve sevimlidir ki üslubunda ruha işleyen bir nüfuz, hatifi bir sevgi vardır.

Meşrutiyet devrinde başlayarak bu âne kadar Karaca oğlan hakkında pek çok incelemeler başlamış; köşe ve bucaklardaki koşmalarından pek çoğu meydana çıkarılmıştır. Bu incelemeler arasında en ziyade alâkalı çalışanla kültür bilginlerimizden bay Fuat Köprülü ile bay Sadettin Nüzhet en önde gelirler.

Enebiyat âlemimizde en derin vukuf ve araştırmaya sahip bu iki üstadın vesait yoksulluğuna rağmen Karaca oğlan hakkında meydana getirdikleri eserler çok derin bir alâka çok ilgili bir gayretin mahsulüdür.

Yine öyle iken Karaca oğlanın hüviyetine dair sarıh bir vesaik elde edilemediği bu değerli eserlerde itiraf olunmaktadır. Son araştırmalar da Karaca oğlanın hüviyetine temas eden birçok rivayetler, yazılar, varsada birbirini tutmadığı görülerek hangisinin doğru olduğuna hüküm verilemediği bay Sadettin Nüzhetin bu hususdaki yeni ve eski eserlerinin hepsinde bildirilmektedir. Karaca oğlanın bu suretle hüviyeti bilinemediği gibi toplanan koşmalarının da çoğunun ilâveli olması ve bazılarının Karaca oğlan üslubunun gayri başkalarının ağız olduğuda görülmektedir.

Diyar diyar gezerek her yayla, her dağ sahıllarında yanık yanık söylenmiş Karaca oğlan türküleri, Türk dilinin Türk ede-

biyatının en değerli bir varlığı demektir. Aşk, seyahat, gurbet, bedîi zevk yönünden eşsiz olan Karaca oğlan türküleri cidden her ruhun her kafanın hazlandığı terennümlerdendir. ne çare ki bizim bir yanımız Türklüğümüzün böyle değerli has malini meydana korken, bir yanımız bunu benimsemez, horlarız, saza söze almayız. İşte buda millî bir gurursuzluktur ki yabancı seslere düşkünlük gösteriyor ve benimsemek istiyoruz. Bu hal haslık avamlık kafasının halâ riyakâr bir cephesidir. Biz Türküz öyleki dilimiz, sesimiz, çalgımız, ahengimiz, gayretimiz, zekâmız dünyayı şenlendiren, hayretlere salan bir varlıktır.

İşte bu varlık millî gururumuzdur ki bu gururur üstüne hiçbir zerre bile konamaz ve konmamalıdır. Nerede kaldığı yat ses yar his bu gururun arasına girebilsin...? Öyle ise:

Şarkta fişkırان Türk terennümü bütün ışığını sızdırdığı yerlere göstermiş, örnek olmuş... Varlığını uğradığı, her yerlere beğendirmiştir.

İşte garb, yaradılış itibarıyla dilleri bu terennüm zevkinden tabiaten uzak kılındığı ve müsait olmadığı halde pek âlâ biliyoruz ki nice güçlüklerle bu zevkten örnek almışlardır. Bence ve bu hususda derin düşünenlerce nasıl olur ki o renksiz örnek bu ana ışığı bastırabilsin. öyleki millî gururu daima onun üstünde ve sevgisini daima ondan ileri tutmak gereklidir. Onu benimsemek nasıl bir şın ise horlamamakda bizim için bir şan ve nezakettir, İnsan nezaketen komşularını gücendirmemek için onların hazlandığı şeylerden hazlanmış görünebilir... Sorî bir gösterişe tabi tutarak yapılır. Nitekim garbliler böyle yapmaktadırlar. Bunu anlayamamak nasıl bir hamakatsa anlamakta millî bir şuur karakteris bir gururdur. Hal böyle iken yerinden taşarak âleme yayılan binlerce yıllık Türk hars ve ânânesi müzik âleminde bu kadar ihmallere karşı varlığını asla gaib etmiyor. Çünkü: ana ses, ana duygu, ana ahenktir, Buna en açık misal bugün için üç beş kişi hariç radyosu olan her yer ve herkeste yabancı ses müziği başlar başlamaz radyo düğmelerinin bükülmesidir. Eğer radyo evlerinde bu gibi kapanma hadiselerini gösirecek âlet veya fişler olsaydı o ânda binlerce fişin birden kapandığını radyo evindekiler görür ve anarlardı.

Eğer yabancı sesi yapmamız lâzımsa kendi Türkçemizle yapalım, Türk zekâsı bunuda başarır. Bu yönde konservatorumuzda sanatkarlarımızın zekâ ve kudretleri onlardan canlı ve ileridir. Her kuş kendi dilinde öterse haz, ahenk birliği artar neş'e yükselir.

Saltanat devrinde Arap, Acemce bilenler ana terennüm ve se-simize «bu kaba» dır diye diye koca bir dil ve edebiyatı anlaşıl-maz bir hale sokarak ikiye ayırmışlarsa; şimdi yabancı dil bilenlerde on-lardan hazlanarak öyle yapmamalıdır. Milli ruhda birlik her şeyin birliğidir. Çünkü insanlar anladıkları şeylerden zevk alır, an-lamadıklarından, tabiaten hoşlanmazlar. Ne hacet, Osmanlı dev-rinde istilacı şairler kendilerine bağışlanan bunca gayretle çalıp çağırırlarken bile halk onları dinlememiş.. Halk şairlerinin dernek-lerinden hazlanmışlar, saz ve türkülerini bu güne kadar yaşat-mışlardır. İşte Karaca oğlan ve emsali halk şairleride sazlarını omuzlarına takarak ana se-i, ana zevki diyar diyar yurtdaşı-lara paylaştırmışlardır. Bununda bugün için en açık delili türküler-i-nin meşin kaplı ve işlemeli cönklerde hâlâ elden ele şu zamana kadar dolaşmasıdır. Bugün elimizde olan 8 parça cönklerde Karaca oğlana âit otuzdan fazla türkü yazılıdır. Bunların neşredilen eser-lerde nasıl yazılı olduklarını henüz bilmeyoruz. Bundan başka yi-ne elimizde mevcut 8 numaralı yazma bir mecmuada Karaca oğ-la-nın hüviyetine ait malûmatla beraber değerli bir kaç parça koş-malarında vardır.

İşte bunları olduğu gibi buraya yazıyoruz. Şurada akla gelen bir hakikat daha varki Ömer Hayyam ne ise bu sevimli halk şa-iri Karaca oğlanda o dur. Ömer Hayyam Türk oğlu Türk olduğu halde dalkavuk mutaassıplardan nefretle kuşkulanağı zeminden uçararak Nişabor bahçelerine konmuş, felsefe ve nağmelerini ora dilile Cihana begendirmiş ve hayrete düşürmüştür. Bununla Hay-yam kendini Acemlere maletmiş değildir. Hayyam bu dil üze-rinde zamanla oynamış... Doğduğu yerin ham ervahlarına o ze-minden bu suretle sitem fırlatmıştır. Çünkü Hayyamın ismi Ö-merdir. Ömer, Bekir, isimleri Âcemlerde asla yoktur. Ve uğur değildir.

İşte yine millî bir gurur ki Âcemlerde bpile kök salmıştır. Her ne ise burasını da tarihcilere bırakarak, Hayyam nağmeleri-ni nasıl ki Nişabor zeminine uydurmuşsa; Karaca oğlanda nağ-melerini Maraş ve bütün Türkmen yaylalarına uydurarak Türk benliğini oralardan âleme salmıştır.

Karaca oğlanın soyu sopu :

8 Numaralı mecmuanın 38 ci sahifesinde olan yazıyı olduğu gi-bi yazıyoruz. bu yazı değerli hocalardan meşhur Hamdi efendinin seyahat hatıralarını havi el yazısıyla defteridir. Hoca merhum de-ğerli âlimlerden olduğu kadar her yönden çok değerli şiirlere de

malik olduğu bu defterde el yazısıyla görülen şiirlerinden anla-sılmaktadır.

Hamdi efendi kendisi Rind meşreb olduğu için taassubu asla sevmeyiz... Kendisi narküle tiryakisi olduğundan daima hava ve manzarası güzel yerlerde seyahat edermiş...

İlim ve şiirde eşsiz olan bu değerli âlimin hayat ve şiirleri ayrıca bu sütunlarda yayıma konacaktır. İşte şu aşağı ki satırlar olduğu gibi onundur.

«Der Kilis ezbeyanı»

«Karaca oğlan.»

Garip illerde hassatan dilruba yaylalarda bülbüller, sünbüller, ve nice şoh aşiret dilberleri meyanında keştügüzar eyleyen fitra-tı maderden aşığı, gül ve gülşan Karaca oğlanın maskatı re'si olan Varsak kariyesine bihasebittesadüf yolum uğrayup gurbet türkülerini begayet hoşumu coş eden aşıkıhoş saz ve sozün es-nayl mükâlemeye ahvalin konuşup tarzı hayat ve ensaline ittılâ husul bulmağla gurbette ben dahi bu garib işbu aşığı saf nerimin menakibin bu mahalle kaydı şayan gördüm.

Zirde muharrer gurbet türküsüyle birlikte kaydeyledim.

Malûm olaki Karaca oğlan Varsak kariyesinde Dünyaya ge-lüp babası Türkmen aşiretinden Kara İlyas fakırülhal olmağla saydû şikarla teayyüş eder olup (1014) tarihinde Kozan derebeyle-rinden Hüsam beyin sayıl nâmıyla Tot kap asker devşirdiği hen-gâm de İlyas dahi tutulup götürülerek orada gaip olduğu için la-kapları Sayıl oğlu kaldığı ve elyev kariyei mezbur henedanı Sa-yıl zade Mehmet efendiden anlaşılmıştır.

Karaca oğlanın ismi Hasan olup öksüz büyümüş vechen kara yağız ve fakir çoğu olduğu için buna Karaca oğlan denilüp böylece anıldığı karabetleri Karaca oğlan delikanlı iken monis ve zeyrekliği hasebiyle olvaktın kariye ağalarından serden geçti Os-man ağa; Karaca oğlanı evlatlıt şekliyle diğer fakir bir âile kızıy-la teehhul ettirmiş isede kız her ve çirkin olduğundan Karaca oğ-lan babası gibi sayıl askerliğine tutulacağını anlayup (24) yaşında Varsaktan firarla mekânın gaybederek encam Maraş da Zülkar oğlu (1) himayesinde altı sene teehhül ümidiyle kalup bu ümidi münkesir olunca müfarakatla yine keşti diyara başlayup (19) sene sonra vatanına gelmişse de fazla barınamayup (55) yaşında Tarsus tariki ile tekrar keşti diyara derban olduğu ve tarsus suyu başın-da bu türküsünü söylediği:

(1) Zülkadir oğlu : eski yazmalarda bazan Zülgar oğlu görülmekte.

T Ü R K Ü

Benden selâm söylen kozan iline
Top kara zülüflü mayalarına
Bizim ilde çakır doğan olmaz
Yavru şahin konar sarp kayalarına
Yaz günün suyu böylemi çağlar
Eşinden ayrılan ah çeker ağlar
Yeşermiş dereler sünbüllü bağlar
Dizilmiş taşların aralarına
Karaca oğlan derki bende ben olsam
Güzeller üstüne serdar ben olsam
Mevlâizin verse bir top gül olsam
Sokulsam zülüfler aralarına

Bundan sonra Ermenek tarikiyle Karaman iline dolaşup orada bu türküyü söylediği Mehmet efendi mecmuasında muharrer olmağla aynen derc olunmuştur.

T Ü R K Ü

Felek vermezsin dengi dengine
Yolum düşürdün yine iugine
Kader getirdi Karaman iline
Çimenler mahzun gülleri mahzun
Aşup dağları seyran eyledim
Garip gönlümü hayran eyledim
Doğdu gönlümden bende söyledim
Yaylalar mahzun yolları mahzun
Oba yerleri yıkılmış viran
Ceylanlar gitmiş dağılmış şahan
Didim feleğe işlerin yaman
Konuştum niçe dilleri mahzun
Karaca oğlan dir konayım güllere
Gidelim gönül uzak illere
Selâm söyleyin garib yollara
Gördüm ovalar çölleri mahzun

Bundan sonra karaca oğlan Engürü, Niğde, Kayseri, Sivas'a ge-
çüp Türkmen aşiretleri meyanında gezüp bir dahb dönmediğ ve
Mraşın son henkâmelerinde yeni beylerinden Ali beye (Taylan) yay-

lasında buluşup divanın seyriyle bu türküyü söylemekle orada niçe
eyym kaldı.

T Ü R K Ü

Saharde uğradım bir âdil hana
Dostum sultan olmuş ilin üstüne
Divanını gördüm oldum hayrane
Selâmına durdum yolun üstüne
Alayları gördüm çınar dalları
Usuldur böyları mızrak elleri
Sim sırma kemerdir yigit belleri
Takılmış hançerler belin üstüne
Bir kolun yok Karaca oğlan kadar
Güzellerin zekâtı borcun öder (1)
Aşırır sevdami divane eder
Sırmalar giymişler alın üstüne

Deyince Türkmen aşiretleri meyanında gezüp Meraş civarın-
da (Çezel) yaylasında (96) yaşında iken vefat eyleyüp (2) vasiyeti
üzerine تنها bir punar başına defnolunup sazı çürüyünceye ka-
dar baş ucunda ağaçta asılı durduğu tevaturen mervidir.

Karaca ağlan kendisi karayağız seyrek sakallı, şoh meşrep,
uzunca boylu, levendkâr, bir adam imiş Mevlâ rahmet eyleye
âmin.

Karaca oğlanın diğer

T Ü R K Ü S Ü

Belli belli bağlarının boranı
Çift çift olmuş çöllerini ceranı
Sana dirim Monbuç viranı
Çarşında çağrısan dellallar hani
Monbucun kapısı altun tokalı
Kimse yaptırmamış felek yıkalı
Ulu çadırvanlı çatal peykeli
Peykelerinde abdes alanlar hani
Gider gider yol nstünde dururum
Kara taş dibinde sular görürüm

(1) Evvelce Ali beyle teklifsiz konuşurmuş.

(2) Mecmua yazısının örneğinedir.

Bağ bağçe bitirip güller korarım
Domuncak güllerin derentler hani
Öglenedek kalkmaz başımın pusu
Silindi kalmadı kaldırım pası
Kulagım duyuyor bir ezan sesi
Minâreden sala virenler hani
Karaca oğlan yayuz ata binerdi
Üstümüzde avcı kuşlar dönerdi
Ha devince beşyüz atlı sünerdi
Akça ceranları kovanlar hani

Karaca oğlanın işbu türküsü defaî saniye gurbet revanında
Sivastan öte halkı dağılmış Monbuc yaylasın bakes görünce söy-
lediğini şübanı devran serdarı hoban İsmet bin Mehmet efendi-
yülmar bisayıl zade ilâm evlemistir. Intehelkelâm 1293

Merhum hoca Hamdi efendinin el yazısıyla hususî cep seya-
hat defterinde yazılı sözler örneğince burada sona erdi. Şimdi
Karaca oğlanın diğer cönglerdeki koşmaları yine örneğince aşağı-
ya yazılmıştır. Ve şunlardır.

TÜRKÜ

Gayetle dilber, güzel olmuş
Gerdanına benler sıralanır mı
Var akın yok ise kâmile danış
Hiç dilber göksünden berelenirmi
Ak hareler giyüp korşında durma
Öldürüp beni kulun kanma girme
Yavrının koynunda porlakal elma
Âcep bir el vursam turalanır mı
Selvi söğüdleyin uzundur boyu
Hey kız küçüksün varda büyü
Eglim eglim olmuş kaşların yayı
Âcep bir ellesem turalanır mı (1)
Kismetim yarsa gelir Yemenden
Kismetim yok ise ne gelir elden
Hüccetim var beratım senden
Çelenin asmaları şiralanır mı

Karaca oğlan ider varılmayınca
Ol kameti kemana sarılmayınca
Hakkın divanına durulmayınca
Dilber ile ile davanı aralanır mı

TÜRKÜ

Yine geldi bahar çağlar
Yazda gelir şindengiro
Her derenin suyu çağlar
Duru akar şindenkiro

Kırmızı gül ağzın açtı
Şaşı gönlüm yine şaşı
Kırlar yeşil donun biçti
Ne hoş kokar şindengiro

Agaçlar giyer donunu
Bülbül artmış ününü
Sünbül eymiş boynunu
Âşık ağlar şindengiro

Küme küme oldu göçler
Sulandı her bir ağaçlar
Ses veriyor cümle kuşlar
Durmaz öter şindengiro

Karaca oğlan Hasan adım
Güzellerde kaldı dadım
Soldu gölüm kuru suvadam
Gönül çöker şindengiro

İki numaralı cöngün on yedinci sayfa-nda imlâsı bozuk okun-
maz bir yazı ile yazılmış yukardaki koşmanın en son beyitlerin-
de Karaca oğlan adının Hasan olduğunu beyanla «soldu gülüm
kuru suvadam» deyişine göre ihtiyarladığını anlatıyor demektir.

Bundan sonra: elimizdeki iki numaralı cöngün ayrı ayrı yer-
lerinde yine aynı imza ve tarihlere yani 1113, 1261, 1263, 1255,
1270, 1215, 1281 tarihlerine raslandığına göre Karaca oğlanın koş-
malarından çoğu bu cöng geçmiştir. İşte olduğu gibi sırasıyla
yazıyoruz.

T Ü R K Ü

Kozan dağından neslimiz
Arı Türkmendir aslımız
Varsaktır durak yerimiz
Gurbet ilde yâr eyler beni

Diyar diyar ben gezerim
Her şeyden koku sezerim
Birgün olur bende bezerim
Yörüdür gönül çeker beni

Bağlı gönlüm güzellere
Serpik kısmetim yad illere
Vurgunum ezel güllere
Eğerse dağlar eğler beni

Derviş değilim tacım yok
Serdar değilim bacım yok
Bir sazdan gayri ilâcım yok
Çeküp gezdiren çağlar beni

Karaca oğlan derki nidem
Şam Halep Hamaya gidem
Dilberler ilin seyran idem
Belki bir güzel bağlar beni

Bundan sonra sayfa 23 de Meraş ili (Kemer punarında) baş-
lıklı şu :

T Ü R K Ü

Punar nerde ceylanların
Nere gitti seyranların
Fani dünya pek dönektir
Bellinişan viranların

Höbek höbek obaları
Dağılmış hep dilberleri
Niçe döndü bahtım geri
Noldu yoca eyvanlam

Saher yeli gelir geçer
Garip kuşlar konar göçer

Melûl melûl kumru öter
Boşdur yeşil meydanların

Karaca oğlan aç gözüün
İz yeri var gelin kızın
Kısa bu her sözün
Sende birinsin hayranların

T Ü R K Ü (EYZAN) (1)

Yaylalar ah şirin yaylalar
Sizde söner yanık sevdalar
Size dirim garip durnalar
Yurt ilinden haber varmı

Çakır kaya sana yaslandım
Sanma beni ben uslandım
Kâh kurudum kâh ıslandım
Âşk ilinde keder varmı

Esen (2) dağı çevren sünbül
Yamacında öter bülbül
Dilberiyin sağı fülkül
Başın düman esen varmı

Arzumanım yâr elinde
Yaylaların ak gülünde
Sordum yarı Fele belinde (3)
Obasına gider varmı

Yüce dağlar derdim alan
Ezel Mevlâm sizi kuran
Bana derler Karaca oğlan
Dost ilinden haber varmı

Sayfa 23

T Ü R K Ü (VARSAK)

Havada öter kumru kazlar
Âcep yayla açıldımı
Çıktımı ola gelin kızlar
Dağlara düzen saçıldımı

- (1) Cönkdeki gibi yazıldı. Mübarek demek
(2) Hasan dağının eski adı.
(3) Hasan dağında bir geçit.

Sarı çiğdem durur divana
Bütün kuşlar gelir lisana
Bir ferahlık doğar insana
Fele beli açıldımı

Diyarlar içinde rum diyarı
Yoktur menendi hem âyarı
Karaca eğlan eyler zarı
Nazlı dilberler seçildimi

Sayfa 24

T Ü R K Ü

Gamsız serbes yüzmeğe
Çayır çimen gül gerek
Yaylalarda sen gezmeğe
Ilık güneş açık yol gerek

Kış ayların sevmem gamlidir
Bağrım yanık gözüm nemlidir
Bahar ayı bana dumludur
Geçmek için karsız bel gerek

Kurtlar kuşlar nere çekilmiş
Gariplerde dibe tıklmış
Tende canlar bakın sıkılmış
Seyrana şirin şirin il gerek

Yurttan uzak aşup geldiğim
Yomru belde tutuz (1) kaldığım
Suçmu Karaca oğlan olduğum
Yol açmaya lodos yel gerek

İkinci cönk sayfa 2

T Ü R K Ü

Boğazıma takdım bir ottan hasır
Küçükükten oldum ben kıza esir
Aradım Arabistanı ne diyarı Mısır
Âcek sevdiğimin eşi var mıdır

(1) Mahsur kalmak

Bir bade verdiler yeşil gamzedem
Güzel seven mahzun olmaz dünyadan
Karamandan Kayseriden Konyadan
Âcep sevdiğimin eşi var mıdır

İki durna gördüm gölde gülekte
Altın küpe şan verir kulakta
Yerdeki insanda Gökte Melekte
Âcep sevdiğimin eşi var mıdır

Vardım hocasına hocada okur
Girdim bahçesine bülbülü şakır
Ne İstanbul koydum ne Diyaribekir
Âcep sevdiğimin eşi var mıdır

Karaca oğlan dirler olduğum yerde
Kırkma (1) nın telleri yüzüne perde
Gününde doğupta indigi yerde
Âcep sevgilimin eşi var mıdır
Cönk 3 sa. 20

T Ü R K Ü

Turunc memelerin seyran edeyim
Kerem eyle ak göksünü açındı
Aç güzel göksünü bayram edeyim
Siyah zülfün mah yüzüne saçındı

Piyadedir benim yarım piyade
Kendi küçük amma akli ziyade
Kınalı elleriyle doldurmaz mı bade
Yâr doldursa dise bana içindi

Âşkın şarabın içüp kandığım
Pervane olup aşk oduna yandığım
Yeter oldu yâr beni emdigin
Yeter oldu bir geri kaçındı

Karaca oğlan bende şaşmışım
Ukçura varınca hadden aşmışım
Âdetim kurusun basa düşmüşüm
Yâr uyansa dise bana geçindi

(1) Zülûf kâkül.

Karaca oğlanın her hangi bir zeminden aldığı ilhamla söylediği türkü ve koşmaları görülüyor ki ana dil ana ırk ana ruh olduğu için okunurken söylenirken bütün muhitî bir tatlılığı her hangi bir hissin harimine ılıkeca yaşamaktadır. Bu hal Türklük âleminin en saf ve temiz yaylalarında Türk varlık ve benliği arasında söylendiği ve o saf yurtlardan dalgalandığı için bu türküler arı kanlı her Tür için böyle olduğunda ve olacağında şüphe yoktur. Varlığı eihan değer hükümetimizin sevgisizle radyolar köylerimize kadar girdi. Bunun için yeni Türk nesil ve gençlerine bu saf millî temiz türkü ve sesler ne olur müzik ve radyolarımızda sık sık kendi ağız ve bestesinde dinlettirilse âcaba âziz ırkımızın şehameti şu zeminde yine yükselmiş olmaz mı?

Müzikte havaslıktan ziyade milletçilik konusu daha çabuk daha tatlı telkin ve ahengi yaratmaz mı?

Yabancı sesler: kendi ırkı için özenmişken Türk ırkının kulakları onlarla doldurulmaktan onlarla tanıtmaktans kendi şehametimizi his ve duygularımıza versek hoş değildir. İşte cönk 3 sayfa 48 de Karaca oğlanın şu türküsü ırkımızın varlığını bir zaman için de şehametini olduğu gibi canlı tasvir etmiyor mu? Bunda kahramanlık, yigitlik, dirlik, vefa, cünbuş, hoş yaşama, arslanlık duyguları tamam değildir hep beraber dinleyelim.

(Türkü Karaca oğlan)

Esen dağın yigitlerin obası
Kızıl atlas giydikleri libası
Demir yürek tunç bilikli babası
İnin durnalar hoş yayladır Türk ili

Esen dağının gümüştedir taşları
Türk mayasının hilâl hilâl kaşları
Kızıl ırmaktır yigit sınır başları
İnin durnalar hoş yayladır Türk ili

Koç yigitler hep orada toplanmış
Atlar salınmış kargı yere saplanmış
Kimi piyade kimisi de atlanmış
İnin durnalar hoş yayladır türk ili

(1) Kaz ovasında sürüleri yayılır
Cünbuş dernekleri her dereden duyulur
Alay düzmüş hep dilberler sayılır
İnin durnalar hoş yayladır türk ili

(1) Sivastan öte bir yayla.

Karaca oğlan gezer ilden bir ile
Garip bülbül gibi konar gülden bir güle
Destan olup düştüm dilden bir dile
İnin durnalar hoş yayladır türk ili

T Ü R K Ü

Sabahın saharinde yolum uğradı
Seküp gider bir gözleri sürmeli
Gül daline konmuş bülbül
Ötüp gider bir gözleri sürmeli
Yetti baharı geldi yazları
Kül etti bağrımı yarın sözleri
Kervan başı olmuş dilber kızları
Çeküp gider bir gözleri sürmeli
Çeke düzen vermiş ince beline
... almış eline (1)

Mâil olmuş âşıkların haline
Çakup gider bir gözleri sürmeli
Yenice yetişmiş selvi fidan gibi
Kumlara karışmış taze sel gibi
Bağçede açılmış konca gül gibi
Ötüp gider bir gözleri sürmeli
Karaca oğlan dir bu bir sunadır
Yayla sünbülü ynri hamadır
Gerdanı simli telli durnadır
Uçup gider bir gözleri sürmeli

Bundan sonra karaca oğlan Eğri dağına (Ağrı dağı) geçerek gayalında yaşattığı Türmen dilberlerinden birini ora dilberleri arasında aramak ilhamından gelen şu türküsünü Eğri dağının yalçın ve kıvrım kıvrım kayarına karşı onlarida anarak söylüyor.

Cönkte olduğu gibi örneğince yazıyoruz. Eğri dağı şimdi (Ağrı dağı) denilen dağdır. Öyleki bir kayanın yamacında kurulmuş çadırdan yanık yanık çıkan bir âşıkın sesidir ki sâde nil, sâde bir yürek nağmesidir.

T Ü R K Ü

Eğri dağının başında
Avcılar gezer pəşinde
Yari yitirdim on beşinde
Sana geldimi eğri dağı

(1) Okunamamıştır.

Eğri dağının başı taşlı
Çelenleri (1) hüma kuşlu
Yitirdim yâr hilâl kaşlı
Sana geldimi eğri dağı

Eğri dağının başları
Ötüşür hüma kuşları
Leylânın hilâl kaşları
Geldimi ola eğri dağı

Eğri dağının düzleri
Çağırışup öter kazları
Köşe başında kızları
Sana geldimi eğri dağı

Eğri dağının eteği
Çevre-i arslan yatağı
Kalkmış kervan otağı
Sana geldimi eğri dağı

Eğri dağının başı taşlı
Çelenleri hüma kuşlu
Yâr yitirdim kargı saçlı
Sana geldimi eğri d«ği

Karaca oğlan döne döne
Gezer dağları yana yana
Yitirdim yarım bir suna
Sana geldimi eğri dağı

Görülüyor ki bir Tabiat âşığı olan karaca oğlan zemin ve zaman-
mandan aldığı ilhamlarla yine tabiatı ve onun etrafında cevân
eden ruhları mest etmiyor mu: bakınız; ne sâde bir tasvir ki (Eğ-
ri dağının eteği çevre-i arslan yatağı) diyor. İşte bu ırkımızın
oralarda tarihî muazzam cevânlarını anırtmıyor mu? Buna bir
türkü deyüp geçmeyelim...

Saltanat şairleri Payitaht da»....

«Biz âlûdei sâgar badeyiz»

«Anınçün lebi yâre dildâdeyiz»

«Âcep derdimiz var sorsa bize»

«Rakip ile her dem müdâradeyiz»

«Yelee, lel, le lel, lel, le....

(1) Çelen, Zirve.

Nâgmeleriyle ırkın dil ve ruhunu bozarken değerli ırk şairi
Karaca oğlan da ırkının nerelerde ve nasıl cevânını saziyle sözü-
le ırkdaşlarına: deminden ve gelecek demine de şamil böyle çalıp
çağırıyor... diğer mısraında (Yâr yitirdim kargı saçlı) vasfını Türk
dilberlerinin, çok canlı ve bariz vasıflarına sunuyor. İşte büyük
ve kutsal bir ırk ruhudur kitam ve yüksek bir tecellidir.

Bundan sonra Karaca oğlan oğradığı ıssız
bir yaylayı görünce oturduğu bir ağaç
gölgesinde o ânda aldığı ilhamla diyor ki.

T ü r k ü

Göçtümü ola şu illerin kuşları
Obalar ıssız gitmiş çeri başları
Kalmış pek melûl garip oba taşları
Aman yayla nerde senin kızların

Dilberlerin lâle zambak ekdiği
Âhoların hora depüp sektiği
Koç yiğitlerin türlü sâda çektiği
Söyle yayla nerde senin sazların

Göçmüş obalar göçmüş Türkmen illeri
İnmeyor yolen garip garip yolları
Susmuş kavallar ses vermeyor dilleri
Aman yayla nerde senin sözlerin

Hasan dağında şirin fele belinde
Gitmiş şenlikler nazlı türkmen ilinde
Atlas giyimli gümüş kemer belinde
Amad yayla nerde senin kızların

Karaca oğlan söyler garip viranlarda
kalmamış nasib eski seyranlarda
İzleri yok göçmüş sürü cevânlarda
Aman yayla avcın nerde hem bazların
Cönk 3Sa. 62

T ü r k ü

Aynan örnek alınış kaşın eymesin
kudretten mi elâ gözüü sürmesin
kaskan iliklemez göksün düymesin
Âşıka bu cefa büyük zulumdur

Güzel oldum aeyu yukarı bakma
kanlarım kurudup yüregim yakma
Hatırlar incidüp gönüller yıkma
Bu yalan dünyanın sonu ölümdür.

Sevdiğim yoluna kurban olayım
Canımı yoluna feda kılalım
kapunda eğlenüp kulun olayım
Sorarlarsa diki benim kulumdur

Karaca oğlan söyler durmam geçerim
Her punardan soğuk suları içerim
Yayla göllerinden koku seçerim
Ne yapayım oda benim yolumdur

T ü r k ü

Çukur ovada eylendim geçtim
kaz punarından çok sular içtim
Her iklimden bir ahu seçtim
Ne yapayım ah gönül ben sana

kâh atlanup yayan oldum
kâh kaybolup âyan oldum
Dalımda bir saz revan oldum
Ne yapayım ah gönül ben sana

Mersinden konya Sivas kayser
Erzurum diyar yayla kemer
Eyerse belim güzeller eyer
Ne yapayım gönül ben seni

karaca oğlan adım sanım
Gurbette geçti ünüm zamanım
kaldı niçe her yerde kümanım
Ne yapayım ah gönül ben seni

Diğer Türkü

Elâ gözlerin sevdiğim dilber
Şan olup âleme güldürme beni
Açup ak gerdanı karşımda durma
Ecelimden evvel soldurma beni

Gel efendim bana kıyma il gibi
Akıttım gözümden yaş sil gibi
Bağçesinde konca gül gibi
Yad ele verip yoldurma beni

karaca oğlan der eğerim dağlı
Yerim belli derler sayıl oğlu
Divane gönül dilbere bağlı
Gam kasavete daldırma beni
Cönk 7 Sa. 7

T ü r k ü

Bülbül ne yatırsın bahar iriştı
Ulu sular bulandığı zamandır
kırmızı gül yeşil yaprak içinde
Bülbül güle kul olduğu zamandır

Yine bahar oldu açıldı güller
Fiğana başladı garip bülbüller
Açılın zinet ile sümbüller
Âşıkların deli olduğu zamandır

Yine bülbül bilir gülün halinden
Biz bade içmedik yarin elinden
Aşup aşup gelir dağlar belinden
Yarden bize gel olduğu zamandır

karaca oğlan ider geçtim dağları
Meyva vermez oldu yârin bağları
Nidem dostan ayrı çağları
Gözüm yaşı sil olduğu zamandır

Eldeki cönklerde karaca oğlanın adıyla yazılmış türkü ve koşmalar burada sona irdi.

Bunlardan başka bir numaralı cöngün dördüncü sayfasında son beyitte (Sayıl oğlu) mahlasıyla bir semai görülmüştür. Temamı aşağıda yazılı bu semai karaca oğlan üslubundadır. Mahlas yerinde Sayıl oğlu yazılı olması karaca oğlanın (Şöhret lâkabı) yâni soy adı olduğu burada ayrıca gözükmektedir.

karaca oğlan yukardaki koşmalarından birinde:

karaca oğlan dir eğerim dağlı
Yerim belli dirler sayıl oğlu

Dediğine göre karaca oğlan türkülerinin bazılarında sayıl oğ-
mahlası koduğu gereği gibi ortaya çıkmakta ve bay Sadettin Nüz-
hetin eserinde tesbit ettiği ve pekte hüküm vermediği (sail oğlu)
hüviyeti bu suretle anlaşılmış olmaktadır. Eskiligi dolayısıyla bir
No. bu cönkdeki semai aynen şudur.

SEMAI

Tatlı canım feda ettim yoluna dilberlerin
İşte ben serimi virdim eline dilberlerin
Darılıp hışma gelinde gamzesi kan gösterir
Ne haddin var dokunasin dilberlerin
Bir mecliste yârim olsa aşkım artar giderek
Bu vücudum nâre döndü hemde ıkrar ederek
Sohbet ortadan kalkınca bir pose virerek
Ne hoş olur beline sarılması dilberlerin
Bir bağçeyi bakmazsan yıkup talan eyleme
Bir hatırı yapmazsan yıkup vian eyleme
Sayıl oğlu derki sende hakkı inkâr eyleme
Bir gün olur sende düşen zoruna dilberlerin

Yine bir numaralı cönkün 14 sayfasındaki şu türkünde al-
tında Sayıl oğlu mahlası görülüyor örneğince alınmıştır.

Türkü

Evvel bahar çayır çimen üstüne
Çıkma dilber beni mecnun eyledin
Üsküfün (kâkül) aydınmuş şan bakışa
Yakma dilber beni mecnun eyledin
kemlik alup satmazam

Şahin uçar ötüşüyor turnalar
Ben korkarım gayri güle konar
Ak ellere elvan elvan konalar
Yakma dilber beni mecnun eyledin

Tevbekârım her güzele bakmazam
kiömizular giymişe bühtan itmezem
Allar giyen beni mecnun eyledin

Sayıl oğlu dir esmerim
kolumda şahin beslerim
Al giyenleri ben isterim
Allı dilber beni mecnun eylediü

İyice incelenirse karaca oğlanın türkülerinden hayatı okunur.
Üçüncü cöngün sayfa (60) da reslanan şu türküsünü dinleyelim.
Sanırız ki son deminde söylediği umulur.

Türkü

Bakın doslar felek beni neyledi
Büktü belim kaddim kemend eyledi
Hasta iken dilim bunu şşyledi
Yol ver ecel ben sılaya varayım

Düman göktü bilemedim yolumu
kim soldurdu benim konca gülümü
Ne güç olur gurbetin ölümü
Yol vir ecel ben sılama varayım

Bülbüller inmiş viran bağına
Haber olsun Zülğar oğlu beyine (1)
Doyamadım bu gençliğin çağına
Yol vir ecel ben sılâya varayım

Şu dünyada Hakka yarar yok işim
Ecel yastığına koymuşum başım
Hani benim eşim dostum kardeşim
Yol vir ecel ben sılaya varayım

koraş yaylasın uzun deresin
Sılada genç kuzum neredesin
karaca oğlan dir murad viresin
Yol vir ecel ben sılaya varayım

(1) Zülkadir oğlu, her halde Bu Arabca isim sonra takılmış olsa
gerektir.

Bugün çıkmakta olan Halkevleri Dergilerinin listesi

DERGİNİN ADI	ÇIKARAN HALKEVİ
Başpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyeş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balikesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü

İmtiyaz Sahibi: M. Mes'ud Koman - Kütüphane Müdürü.
Mes'ul Müdürü: Hulki Karagülle - Avukat.

YENİ KİTAP BASIMEVİ
K O N Y A